

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Saara Lempessalmi
Lotta Seppälä

KULTTUURITIETOISUUDEN LISÄÄMINEN ÄKKIVÄÄRÄN PÄIVÄ- KODISSA

Opinnäytetyö
Joulukuu 2016

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260600

Tekijät
Saara Lempessalmi ja Lotta Seppälä

Nimeke
Kulttuuritietoisuuden lisääminen Äkkiväärän päiväkodissa

Toimeksiantajat
Äkkiväärän päiväkotitoimi ja Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää Äkkiväärän päiväkodin monikulttuurisuuskasvatusta. Toiminnallisen opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena syntyi materiaalivihko, joka tukee Äkkiväärän päiväkodin varhaiskasvattajien monikulttuurisuusosaamista. Materiaalivihkon avulla varhaiskasvattajat voivat tutustua yhdessä lasten kanssa eri kulttuureihin sekä käydä läpi ihmisten moninaisuutta. Tarve materiaalivihkoon nousi päiväkodilta, koska päiväkodissa on lapsia eri kulttuureista ja kulttuureihin tutustuminen oli jäänyt vähäiselle huomiolle.

Materiaalivihko toteutettiin yhdessä Äkkiväärän päiväkodin Tarutossut -ryhmän lasten ja varhaiskasvattajien kanssa. Materiaalivihkon alussa on teoriaa siitä, mitä on monikulttuurisuuskasvatus varhaiskasvatuksessa. Materiaalivihko sisältää myös erilaisia harjoituksia, harjoituskokonaisuuksia ja kirjavinkkejä kasvattajalle liittyen kulttuurien ja ihmisten moninaisuuteen. Testasimme harjoituskokonaisuuksia 4–6-vuotiaista lapsista koostuvan pienryhmän kanssa. Keskeisenä menetelmänä opinnäytetyössämme oli elämyspedagogiikka. Päiväkodissa testatut harjoituskokonaisuudet olivat luonteeltaan elämyspedagogisia, joita päiväkodin varhaiskasvattajat testasivat lasten kanssa.

Opinnäytetyötä voisi jatkossa kehittää siten, että tutkitaan, onko materiaalivihko ollut hyödyllinen päiväkodin arjessa. Harjoituskokonaisuuksia voisi kehittää tekemällä tuokioista laajempia kokonaisuuksia, kuten teemapäiviä tai -viikkoja. Myös lasten vanhempia voisi osallistaa enemmän eri kulttuurien moninaisuuksiin kohtaamisissa.

Kieli
suomi

Sivuja 42
Liitteet 8
Liitesivumäärä 31

Asiasanat
varhaiskasvatus, monikulttuurisuuskasvatus, elämyspedagogiikka

THESIS
December 2016
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260600

Authors

Saara Lempessalmi and Lotta Seppälä

Title

Increasing cultural awareness in Äkkiväärä day-care centre

Commissioned by

Äkkiväärän day-care centre and Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

Abstract

The aim of this thesis was to develop the multicultural education of Äkkiväärä day-care centre. As a concrete output of this functional thesis was a guide booklet, which will support the multicultural competence of the early childhood educators of Äkkiväärä day-care centre. With the help of the guide booklet, educators and children can become aware of different cultures and the diversity of people. The need and demand for the booklet arose from the day-care centre, since many of the children come from different ethnic backgrounds. In addition, the day-care centre expressed a growing need for multicultural education.

The guide booklet was produced in collaboration with the children and educators of the day-care centres group called Tarutossut. The guide booklet begins with theoretical review of multicultural education. The booklet also includes different exercises, collections of exercises, and literature recommendations for educators on multiculturalism and diversity. We tested the collections of exercises with small group of children aged between 4 and 6. The key method in our thesis was experiential pedagogy. The exercises tested in the day-care centre by the educators were based on experiential pedagogy.

As a suggestion for further research we propose exploring the usefulness of the guide booklet in the everyday life of the day-care centre. Combining the exercises to form more extensive entities, like theme days or weeks, could develop the exercises further. Furthermore, the parents could also be involved in the multicultural education.

Language
Finnish

Pages 42
Appendices 8
Pages of Appendices 31

Keywords

Early childhood education, multicultural education, experiential pedagogy

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Varhaiskasvatus päiväkodissa	6
	2.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet	6
	2.2 Lapsilähtöisyys ja osallisuus	7
	2.3 Eri kulttuuritaustaisten lasten huomioiminen varhaiskasvatuksessa	8
3	4–6-vuotiaiden kehitysvaiheet	9
	3.1 Lapsen identiteetin kehityksen tukeminen	10
	3.2 Kaksikielisen lapsen kielen kehityksen tukeminen	12
4	Monikulttuurinen tuntemus varhaiskasvatuksessa	13
	4.1 Kulttuurienvälinen kasvatus	14
	4.2 Monikulttuurisuuskasvatuksen lähestymistavat	15
	4.3 Työntekijän monikulttuurisuusosaaminen	17
	4.4 Aiemmat opinnäytetyöt	19
5	Opinnäytetyön lähtökohdat	22
	5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	22
	5.2 Opinnäytetyön tavoite ja tarve	23
	5.3 Toimeksiantajat	24
	5.4 Elämyspedagogiikka menetelmänä	25
6	Opinnäytetyön kokonaisprosessi	27
	6.1 Opinnäytetyön aloitus- ja suunnitteluvaihe	27
	6.2 Opinnäytetyön toteutusvaihe	29
	6.3 Opinnäytetyön viimeistelyvaihe	32
7	Materiaalivihko	33
	7.1 Tavoitteet ja sisältö	33
	7.2 Materiaalivihkon hyödyllisyyden ja käytettävyyden arviointia	34
8	Pohdinta	35
	8.1 Opinnäytetyön prosessin arviointi	35
	8.2 Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu	36
	8.3 Eettisyys ja luotettavuus	39
	8.4 Kehittämisideat	41
	Lähteet	43

Liitteet

Liite 1 Toimeksiantosopimus Äkkiväärän päiväkotia

Liite 2 Toimeksiantosopimus Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

Liite 3 Tutkimuslupa

Liite 4 Tiedote vanhemmille

Liite 5 Ohjauskertojen päivämäärät

Liite 6 Lasten luvat

Liite 7 Materiaalivihko

Liite 8 Palautelomake

1 Johdanto

Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa yhteiskunta muuttuu väestön monimuotoistuesssa. Kaksisuuntaisen prosessin toinen suunta on, että maahanmuuttajat hankkivat tarvittavaa tietoa ja taitoa sopeutuakseen vieraaseen yhteiskuntaan. Toisaalta valtaväestön tulee sopeutua uudenaikaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, mikä tapahtuu maahanmuuton myötä. Kotoutuminen on jatkuvaa ja sitä voidaan tukea erilaisten toimenpiteiden ja palveluiden avulla. Kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutustilanteissa päiväkodeissa, kouluissa, työpaikoilla, harrastustoiminnassa ja muissa arkipäivän tilanteissa ja lähiyhteisöissä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.) Molemmipuolista sopeutumista tapahtuu vuorovaikutuksessa uusien ihmisten kanssa (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 18).

Opinnäytetyömme aihe liittyy päiväkodissa tehtävään monikulttuurisuuskasvatukseen. Tavoitteena on kehittää Äkkiväärän päiväkodin monikulttuurisuuskasvatusta. Opinnäytetyöraportissa olemme käsitelleet varhaiskasvatuksen kautta monikulttuurisuusteemaa, lapsen identiteetin ja kaksikielisen lapsen kielen kehityksen tukemista sekä työntekijän monikulttuurisuusosaamista. Olemme avanneet opinnäytetyöraporttiin käyttämäämme menetelmää, elämyspedagogiikkaa. Tuotoksena meillä syntyi materiaalivihko, joka sisältää yksittäisiä harjoituksia ja harjoituskokonaisuuksia tukemaan päiväkodin varhaiskasvattajien työtä.

Toimeksiantajina opinnäytetyössä ovat Joensuun kaupungin Äkkiväärän päiväkotij ja Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja toteutusosuuden teimme Äkkiväärän päiväkodin Tarutossut-ryhmässä tuokioiden muodossa. Tuokioiden avulla testasimme ja testautimme materiaalivihkoon tulevia harjoituksia käytännössä ja sen avulla kehitimme tuokioista toimivampia.

Opinnäytetyöraportti sisältää teoriaosuuden ja opinnäytetyön lähtökohdat. Kuvaamme opinnäytetyön kokonaisprosessia, materiaalivihkoa, sen tavoitteita ja

sisältöä. Pohdinta sisältää opinnäytetyöprosessin arvioinnin, ammatillisen kasvun ja eettisyyden sekä kehittämisideat.

2 Varhaiskasvatus päiväkodissa

2.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Varhaiskasvatuslain (580/2015, 1. §) mukaan lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen päivähoidon, perhepäivähoidon tai muun varhaiskasvatuksen muodossa. Laissa määritellään varhaiskasvatus lapsen tavoitteelliseksi ja suunnitelmalliseksi kasvatuksen, hoidon ja opetuksen muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa pedagogiikka painottuu erityisesti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (2015) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen, sekä hyvinvoinnin edistäminen.

Varhaiskasvatuslain (580/2015, 2 a. §) tavoitteena on mm. edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä sekä edistää lapsen terveyttä ja hyvinvointia. Tavoitteena on myös toteuttaa lapsen liikkumiseen, taiteisiin, leikkiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa pedagogista toimintaa ja mahdollistaa lapselle myönteiset oppimiskokemukset. Laissa määritetään myös, että varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on antaa jokaiselle lapselle yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja antaa lapselle valmiuksia kunnioittaa ja ymmärtää yleistä kulttuuriperinnettä sekä jokaisen lapsen kielellistä, uskonnollista, kulttuurillista sekä katsomuksellista taustaa. Tavoitteena on kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä ohjata lasta eettisesti kestäväan ja vastuulliseen toimintaan, toisten kunnioittamiseen sekä yhteiskunnan jäsenyyteen. Kasvatustavoitteena päivähoidossa on lapsen kasvun tukeminen yhteisvastuuseen, rauhaan ja elinympäristön vaalimiseen. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 90.)

2.2 Lapsilähtöisyys ja osallisuus

Varhaiskasvatuslain (580/2015 2 a. §) yhtenä tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua sekä saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsilähtöisyyden avulla lapsi voi kehittää omaa ajatteluaan ja tunteitaan, sekä ilmaisuun ja toimintaansa. Varhaiskasvatuksessa lapsilähtöisen työskentelytavan tarkoituksena on keskittyä opettamisen sijaan itse tutkimaan, oppimaan ja tekemään. Tämänkaltaisessa oppimisessa painotetaan lapsen luontaista taitoa leikkiä ja olla itse aktiivinen toimija. Lapsilähtöisyyteen kuuluvat elämyksellisyys ja sopivan haasteelliset tehtävät. Lapsilähtöisessä toiminnassa kasvattajan tehtävänä on rohkaista lapsia kertomaan ajatuksistaan, sekä ottamaan huomioon lasten mielipide. Kasvattajan päätöksissä tulee näkyä johdonmukaisuus ja päätökset on tärkeä perustella lapselle. Lapsilähtöisessä toiminnassa lapselle annetaan mahdollisuus tehdä itse aloitteita ja valita toimintojaan. Lapsilähtöisen toiminnan suunnittelun on perustuttava kasvattajan tietoon lapsen ja lapsiryhmän tarpeista. (Järvinen ym. 2009, 34–37.)

Osallisuudella tarkoitetaan monitasoista ja -syistä kokonaisuutta, johon kuuluu niin tunteminen, kuuleminen ja tekeminen. Osallisuus on yksilöllinen kokemus tai tunne yhteisöön kuulumisesta. Keskiössä ovat kuulluksi tuleminen, sitoutuminen ja luottamus. Osallisuuden ajatellaan olevan syrjäytymisen vastavoima. Kokemukset osallisuudesta kytkeytyvät osallistujan omaan henkilökohtaiseen ihmiskäsitykseen ja elämismaailmaan. (Särkelä-Kukko 2014, 34–37.)

Lapsilähtöisyyden avulla voidaan mahdollistaa lapselle osallisuuden kokemus. Arjessa osallisuuden kokemuksia voi saada tullessaan kuulluksi ja huomioduksi. Myös sosiaaliset suhteet ja kokemus siitä, että pystyy vaikuttamaan omaan elämään, ovat osallisuudessa tärkeitä. Ydinajatus on se, että ihminen on vapaa ja arvokas yksilö. Ihminen ei ole passiivinen alistuja, vaan aktiivinen toimija yhdessä muiden kanssa. Yksilön hyvinvoinnin kannalta inhimilliset toimintamahdollisuudet ja sosiaaliset verkostot ovat ensiarvoisen tärkeitä. (Särkelä-Kukko 2014, 34–37.) Lapsen osallisuus on sitä, kuinka hän voi olla mukana toteuttamassa, määrittämässä ja arvioimassa hänen etunsa vuoksi tehtävää työtä.

Lapsen identiteetin kannalta on merkittävää, että lapselle mahdollistetaan mahdollisuus olla osallisena ja mukana erilaisten asioiden käsittelyssä. (THL 2016.)

2.3 Eri kulttuuritaustaisten lasten huomioiminen varhaiskasvatuksessa

Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset ovat niitä lapsia, jotka ovat vanhempiensa mukana muuttaneet Suomeen. Lapset voivat olla syntyneet Suomessa ja joko molemmat tai toinen heidän vanhemmistaan on vieraskielinen. Myös erilaiset suomalaiset kulttuurivähemmistöt kuuluvat kyseiseen ryhmään. Joensuun itäisen sijainnin vuoksi Joensuussa on melko paljon venäjää äidinkielenään käyttäviä lapsia, joka näkyy haasteena varhaiskasvatuskentällä. (Joensuun kaupunki 2012, 22.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on lasten tasapainoisen kehityksen tukeminen. Tavoitteena on myös edistää lasten suomenkielen taitoa ja sen kehittymistä, sekä integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Varhaiskasvatuksen on tuettava maahanmuuttajataustaisten lasten kasvua kahden kulttuurin jäseneksi. Jotta lapsen identiteetti rakentuisi mahdollisimman eheäksi ja hän tuntisi oman kulttuurinsa asiat arvostetuiksi, tulee varhaiskasvatuksen toteuttamisessa olla hyvää kulttuurillista ymmärrystä. (Joensuun kaupunki 2012, 22.) Maahanmuuttajataustaisten sekä kielellisten vähemmistöjen lasten oman kulttuurin tuntemusta on tuettava. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa sitä, että kuntien on kehitettävä varhaiskasvatuspalvelut vastaamaan myös maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden tarpeita. (Halme & Vataja 2011, 9.)

Lapsen oman kulttuurin ja äidinkielen säilyttämisen ja kehittämisen vastuu on ensisijaisesti vanhemmilla. Varhaiskasvatuksen on tuettava ja kannustettava perheitä vaalimaan kotona omaa kieltä sekä kulttuuria. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa yhdessä lapsen vanhempien kanssa sovitaan lapsen kulttuurin ja kielen tukemisesta. Vanhempien kanssa on keskusteltava suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista, periaatteista ja arjen käytännöistä. (Joensuun kaupunki 2012, 22.)

Valtakunnallisten linjausten mukaan ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet suunniteltu lasten hyvinvointia edistäväksi kokonaisuudeksi. Yksi osa-alue on eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. Lapsen kulttuurin huomioiminen tulee näkyä päiväkodin arjessa ja kulttuurin elämäntapoihin ja historiaan tulee perehtyä. Tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa edellytetään kasvattajien hyvää kulttuurillista ymmärrystä, jolloin lapsen tarpeita ja vanhempien tavoitteita kasvatuksen suhteen käsitellään tasa-arvoisesti ja vastavuoroisesti perheen ja henkilöstön kesken. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes 2005, 38.)

3 4–6-vuotiaiden kehitysvaiheet

Erik H. Eriksonin (1902–1992) persoonallisuuden kehitysteorian mukaan 4–5-vuotiaana lapsi kokeilee, kuinka aloitteellinen hän uskaltaa olla. Lapsi käy läpi myös syyllisyyden tunteita ja on usein utelias ja tiedonhaluinen. Tärkeää tässä vaiheessa on, ettei aikuinen ärsyynny lapsen tiedonhalusta, vaan pyrkii parhaansa mukaan vastaamaan lapsen ihmettelyihin. Eriksonin mukaan varhaisvuosien vaiheiden kokemuksilla on vaikutusta siihen, kuinka ihminen kohtaa myöhemmät kehitystehtävät. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2013, 151.) Kasvattajan on osattava mukautua lapsen ikäkaudelle ominaisiin tarpeisiin, eli hänen on osattava huomioida lapsen ajankohtaiset kehityshaasteet (Sinkkonen 2008, 269).

Neljävuotiaana lapsi nauttii ja leikkii mielellään vuorovaikutuksessa toisen lapsen kanssa. Lapsi pystyy jo ottamaan kaverinsa ajatukset ja kokemukset huomioon ja saa mielihyvän kokemuksista voidessaan lohduttaa tai ilahduttaa toista. 4-vuotiaalla lapsella on jo jonkin verran neuvottelutaitoja. Viisivuotiaana lapsi ei enää hermostu pienistä takaiskuista niin helposti kuin aiemmin. Sen ikäinen lapsi pystyy jo keskustelemaan vieraiden aikuisten kanssa melko luontevasti. Pelin sääntöjen noudattaminen ja hyväksyminen on jo helppoa. Viisivuotiaana lapset alkavat valikoida kaverinsa jo sukupuolen mukaan. (Aaltonen, Lehtinen, Leppänen, Peltonen, Tarvo, Tuunainen & Viherä-Toivonen 2008, 34–35.)

4–5-vuotiaana lapsi huomioi muita ihmisiä entistä enemmän, eikä ole enää niin itsekeskeinen. Lapsi kuitenkin tarvitsee aikuisen apua moneen asiaan. Lapsi pystyy jo melko hyvin odottamaan omaa vuoroaan ja nauttii mm. mielikuvitusleikeistä sekä yksinkertaisista sääntöleikeistä. Lapsi alkaa verrata itseään ja omia kykyjään muihin ja voi pahoittaa mielensä helposti, esimerkiksi häviäminen saattaa olla vielä vaikeaa. 4–5-vuotiaana lapsi alkaa pohtia hyvän ja pahan sekä väärän ja oikean merkityksiä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016.) Yhteistyö muiden lasten kanssa muokkaa lapsen moraalikäsitystä (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 159–162, 176). Neljävuotiaana lapsi alkaa tuntea syyllisyyden ja vastuullisuuden tunteita. Joskus raja mielikuvituksen ja todellisuuden välillä saattaa olla epäselvä. (Aaltonen ym. 2008, 11.)

5–6-vuotias lapsi on omatoiminen, sopeutuva ja aloitteellinen. Tämänikäisenä lapsella alkaa herätä itsekritiikki, joka voi aiheuttaa epäonnistumisen pelkoa. Lapsen mielikuvitus on melko voimakas, ja hän pystyy jo paremmin oivaltamaan mikä on totta ja mikä tarua. Eettinen pohdinta hyvän ja pahan välillä kasvaa ja lapsi tarvitsee tähän tukea ja vastauksia usein kasvattajalta. Lapsi nauttii liikkumisesta sekä käsillä tekemisestä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016.) Viiiden vuoden ikäisenä lapsi on suvantovaiheessa, jolloin hän mm. alkaa ymmärtää, että ympäristö odottaa eri tilanteissa erilaista käyttäytymistä häneltä. Lapsi pystyy jo tunnistamaan omia tunteitaan ja nimeämään niitä. (Aaltonen ym. 2008, 11.) 4-vuotiaana lapsi pystyy käyttämään jo monen sanan lauseita ja hän oppii paljon kyselemällä. Mielikuvituksen käyttäminen on monipuolista leikin ohella. 5-vuotiaana lapsi osaa sujuvasti äidinkielen taivutussäännöt ja pystyy muistamaan kolmiosaisia ohjeita. 6-vuotiaana lapsi on kiinnostunut kirjaimista ja luvuista. (Vilén ym. 2013, 146.)

3.1 Lapsen identiteetin kehityksen tukeminen

Identiteetti alkaa rakentua lapselle jo varhaisessa vaiheessa. Identiteetti on jokaisen oma minäkuva, jota peilataan vuorovaikutussuhteissa toisiin ihmisiin. Identiteetti rakentuu yhteisöllisyyden, yksityisyyden ja persoonallisuuden olemi-

sen kokemuksista, joiden yhteyttä toisiinsa voi tarkastella. Tarkastelun välineenä on kieli, sillä se sitoo ihmiset toisiinsa osallisuuden ja vuorovaikutteisten suhteiden kautta. Kognitiivisessa psykologiassa identiteetti nähdään muodostuvan ihmisen mielensisäisiin ajatuksiin itsestä ja maailmasta. Siinä peilautuvat nykyisen ja menneisyyden kokemukset, arvot ja uskomukset. Maahanmuuttajalapsilla muistot ja kokemukset omasta alkuperämaasta vaikuttavat lapsen tapaan nähdä uusi kulttuuri, sen tavat ja normit. (Mäkinen 2016, 97–101.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsen identiteetti nähdään osana kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Varhaiskasvatussuunnitelmassa pyritään nostamaan esille lasten myönteisten kokemusten merkitystä yhteisöön kuulumisessa. Kasvattajia rohkaistaan tarjoamaan lapsille vastauksia siihen kysymykseen, keitä me olemme. Varhaiskasvattajien tulisi tukea lapsia kohtaamaan toisia ihmisiä etsien samankaltaisuutta toisistaan erojen tarkastelun sijaan. Samankaltaistavan kulttuuri-identiteetin tavoittelussa riskinä on leimata, suosia tai marginalisoida lapsia. Siksi olisi hyvä nähdä identiteetti ja kieli- ja kulttuurierot toisistaan erillisinä. (Mäkinen 2016, 99–101.)

Lapsen identiteetin muokkautumiseen vaikuttavat myös kasvattajan mahdollistamat vuorovaikutussuhteet. Siksi varhaiskasvattajan on huomioitava, kuinka lapselle tarjotaan paikkaa yhteisössä ja millaista sosiaalista asemaa hänelle luodaan, jotta lapselle ei määrätä valmista roolia tai käyttäytymismallia ryhmän sisällä. (Mäkinen 2016, 108.)

Kasvatuksessa on kaikin mahdollisin keinoin vältettävä asetelmaa, jossa maahanmuuttajalapsi joutuu kahden kulttuurin ristivetoon. Varhaiskasvatuksessa on ensiarvoisen tärkeää, että lapsi kokee hänen oman kulttuurinsa ja kielensä olevan arvostettuja, kuten hän itsekkin. Hyvin erilainen lapsi voidaan kokea päiväkodissa vieraana ja uhkaavana, joka on iso haaste lapsen itsetunnolle ja minäkuvalle. Varhaiskasvattajalla on tärkeä rooli huomioida erityisesti nämä lapset. Asenne-, arvo- ja monikulttuurisuuskasvatuksen on oltava osa koko lapsiryhmän toimintaa. Jokainen lapsi on kohdattava kunnioittavasti sekä tasa-arvoisesti. Aikuisen tehtävänä on varmistaa, että lapsi pääsee tasaveroiseksi ryhmän jäseneksi. (Halme & Vataja 2011, 11–12.) Keskustelua identiteettion-

gelmistä on käyty erityisesti koskien maahanmuuttajalapsia ja -nuoria. Identiteettiongelmien ajatellaan syntyvän niissä olosuhteissa ja ristipaineissa, jos oman kodin kulttuuri eroaa poikkeavasti valtakulttuurista. (Rastas 2008, 248.)

3.2 Kaksikielisen lapsen kielen kehityksen tukeminen

Maailmassa kaksi- ja monikielisyys on yksikielisyyttä yleisempää. Suomalaisissa päiväkodeissa on paljon monikielisiä lapsia, jotka eivät vielä puhu suomea. (Mäkinen 2016, 101). Lapsi luo kielen kautta yhteyden ympäristön ja toiminnan välille. Kielen avulla annetaan merkityksiä havainnoille, kokemuksille ja omille ajatuksille, joita jaetaan muiden ja itsensä kanssa. Kieli on itsetutkiskelun ja identiteetin muovaaja, jonka avulla identiteettiä tehdään näkyväksi. Kieli kiinnittää lapsen yhteisöön ja identiteettityöhön. (Mäkinen 2016, 104,109.)

Varhaiskasvatuksessa kielellä on tärkeä sosiaalinen ja kasvatuksellinen tehtävä (Kahiluoto, Remsu & Jauhola 2007, 16). Uuden kielen oppiminen toisen kielen rinnalle voi viedä aikaa. Kielitaidon kehittyminen voi vaikuttaa hitaalta ja sanavarasto niukalta. Alkuvaiheessa lapsella saattaa olla hiljainen kausi, jolloin hän harjoittelee uutta kieltä mielessään tai lapsi saattaa puhua päiväkodissa äidinkieltään käsittäen pikkuhiljaa, etteivät muut puhu samaa kieltä. Tämä vaihe saattaa kestää kuukausista jopa vuoteen. Kielen oppiminen kokonaisuudessaan vie vuosia, jonka aikana lapsi oppii kielen eri osa-alueita, mutta näiden kehittyminen ei tapahdu yhtäjaksoisesti. Kasvattajan on hyvä tiedostaa lapsen kielitaidon osa-alueiden vahvuudet ja heikkoudet, jotta kielen oppimisessa tarvittava tuki kohdistetaan oikein. (Halme 2011, 91–92.)

Kaksikieliseltä lapselta ei tule vaatia kielen täydellistä osaamista. Toinen kieli opitaan äidinkielen rinnalle, jonka ei ole tarkoitus korvata sitä. Kaksikielinen lapsi oppii toimimaan molemmilla kielillä, mutta voi käyttää niitä eri tarkoituksiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden linjausten mukaan lapsella on oikeus suomi toisena kielenä -opetukseen. Sen toteutuksessa huomioitavia asioita on ryhmän koostumus, melu ja ryhmäkoot. Pienempi ryhmäkoko mahdollistaa tehokkaamman oppimisen, jolloin lapsi voi käyttää opittua kieltä aktiivisemmin ja

hän saa yksilöllisempää huomiota ja tukea. (Halme 2011, 92–95.) Pienryhmässä yksilöt voivat harjoitella uusia käytösmalleja turvallisessa ympäristössä. Lisäksi ryhmätilanteet ovat lähempänä todellisuutta kuin yksilötyöskentely, eli todennäköisempää on, että pienryhmässä omaksutut taidot siirtyvät myös muualle elämään. (Salas, Roe-Sepowitz & LeCroy, 327–328.) Aistien monipuolinen käyttö tukee kielen oppimista (Halme 2011, 92–95).

4 Monikulttuurinen tuntemus varhaiskasvatuksessa

Monikulttuurisuus on sitä, että yhteiskunnassa elää monia kulttuuriltaan toisistaan poikkeavia ryhmiä. Käsitteen avulla voidaan määritellä eri ryhmien välisiä suhteita. Lähtökohtana on erilaisten ihmisten yhdenvertainen kohtelu. Monikulttuurisuus käsitteellä on monia eri merkityksiä, jolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi maahanmuuttajien määrän kasvua. Käsitettä käytetään paljon myös politiikassa keskustelussa. Monikulttuurisuutta voidaan katsoa myös yksilön näkökulmasta, usein liittyen asenteisiin ja identiteetin muutoksiin. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 18–21.)

Maailmassa ei käytännössä ole yhtään täysin yksikulttuurista maata, vaan kaikki ovat jollain tapaa monikulttuurisia. Nykyään monikulttuurisuuden tavoitteena kansallisella tasolla on kulttuurien välinen yhteiskunta. Se tarkoittaa, että samalla alueella asuvat ja elävät eri kulttuurien edustajat hyväksyvät toistensa elämäntavat sekä arvot ja ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Jotta tämä toteutuisi, on olemassa kaksi eri näkemystä: assimilaatio sekä integraatio. Tavoitteena assimilaatiossa on, että ihminen luopuu täysin aiemmasta kulttuuri-identiteetistään omaksuen samalla uuden kulttuurin arvoperustan ja normit. Integraatio tarkoittaa sitä, että ihminen säilyttää oman kulttuuri-identiteettinsä sekä kielen, mutta samanaikaisesti omaksuu ympäröivän yhteiskunnan kielen, toimintamallit sekä normit. Assimilaatio ja integraatio tapahtuvat helpommin, jos ihminen on nuori ja mitä lähempänä ihmisen aiempi kulttuuri on toimintatavoiltaan ja arvoiltaan uutta kulttuuria. Myös ihmisen henkilökohtaiset ominaisuudet,

kuten ulospäin suuntautuneisuus sekä mielenkiinto uutta kohtaan edistävä assimilaatiota tai integraatiota. (Frisk & Tulkki 2005, 102–103.)

Monikulttuurisuudessa ei ole kysymys vain erilaisten kulttuurien oikeuksista, vaan eräänlaisesta prosessista, jossa kulttuurinen monimuotoisuus elää ja syntyy ilmiönä. Anne Phillipsin mukaan kulttuurista puhuttaessa on osattava erottaa kulttuurin käsitteeseen liittyvä painolasti, jotta pystyisi ymmärtämään aidon monikulttuurisuuden käsitteen siten, ettei se korostaisi turhaan haitallista erilaisuutta. (Raunio ym. 2011, 32–33.)

4.1 Kulttuurienvälinen kasvatus

Kulttuurien välisellä kasvatuksella voidaan tarjota keinoja vastavuoroisten suhteiden luomiseksi sekä henkisten muurien murtamiseksi. Sen avulla voidaan edistää ihmisoikeuksia, vastustaa rasismia ja opetella kehitysyhteistyötä. Kasvatuksella on tärkeä rooli prosessissa, jonka tehtävänä on kulttuurien moninaisuuden edistäminen. Yleinen päämäärä kulttuurien välisessä kasvatuksessa on vastavuoroisen vuorovaikutuksen edistäminen eri yhteisöjen sekä vähemmistöjen ja enemmistöjen välillä. Moninaisuus ei saa olla syrjinnän väline, vaan sen on oltava osa tasa-arvoa. Kulttuurienvälisen kasvatuksen avulla pyritään hyväksymään erilaiset kulttuurit ja niiden identiteettien olemassaolo. Sillä pyritään edistämään vähemmistöjen kunnioitusta. (Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry 2000, 46.)

Kulttuurien erilaisista tavoista ja piirteistä tulisi puhua avoimesti. Aihetta ei kuulu pelätä tai vältellä, mutta liiallinen korostaminen ei liene tarpeellista. Siksi aiheeseen voi paneutua ihmisten ja kulttuurien samankaltaisuuksien kautta. Sen myötä kulttuurien erojen tunnistaminen on luonnollista. Erilaisuuden tunnistaminen ja ymmärtäminen vaatii oman kulttuurin tuntemista. Samoin kuin omaan kulttuuriin tutustuminen myös omien toimintamallien kyseenalaistaminen auttaa meitä ymmärtämään itseämme, joiden kautta on helpompi ymmärtää muita ihmisiä. (Kemppainen-Koivisto & Salmio 2008, 10.)

Kulttuurien välisellä kasvatuksella tarkoitetaan erilaisiin tapoihin tutustumista, niiden ymmärtämistä ja kunnioittamista. Yksi olennainen asia, joka melkein jokaiseen kulttuuriin kuuluu, on uskonto. Kulttuurien toimintaa yritetään usein selittää kapeasti ja virheellisesti uskonnon avulla, mikä ei vastaa todellista kuvaa. (Timonen 2013, 28.)

Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa olisi hyvä tutustua monien eri kulttuurien ja uskontojen perinteisiin ja tapoihin. Kaikissa suurissa uskonnoissa periaatteet ovat lähes samat, kuten rakkaus ja hyväntahtoisuus, mutta eroavaisuudet löytyvät tavoista, jotka näin näkyvät lasten arjessa. Tavat ja säännöt liittyvät usein ruokaan ja pukeutumiseen, mitkä vahvistavat oman uskonnollisen ryhmän yhteenkuuluvuutta ja identiteettiä. Toisaalta nämä tavat pitävät ryhmät erillään toisistaan. Tärkeää olisikin tutustua ryhmien ajattelutapaan ja tarinoihin kulttuurien taustalla, jotka lisäisivät muiden ymmärrystä heitä kohtaan. (Timonen 2013, 28–29.)

Erilaisuutta on mahdotonta opettaa lapsille pelkästään toimintatuokioiden kautta. Siksi asioiden esillä olo toisi erilaiset tavat luonnollisemmiksi asioiksi kohdata, mikä taas hälventäisi pelkoja ja ennakkoluuloja erilaisuutta kohtaan. Jos päiväkodilla on mahdollisuus vierailla eri uskontojen pyhissä rakennuksissa tai valmistaa yhdessä eri kulttuurien ruokia, saisivat lapset itse nähdä ja kokea, mitä kuuluu erilaisiin kulttuureihin. Lapsilla on tapana ottaa mallia aikuisista ja näkevät heidät roolimalleinaan, siksi yksi tärkein tapa opettaa lapsille toisten kunnioittamista ja olla itse kunnioittava ja avoin ihmisiä ja eri uskontoja kohtaan. (Timonen 2013, 28–29.)

4.2 Monikulttuurisuuskasvatuksen lähestymistavat

Varhaiskasvatuksen käsikirjassa on viisi eri monikulttuurisuuskasvatuksen lähestymistapaa. Ensimmäinen on kulttuurien erilaisuuteen painottuva perinteisesti toteutettu opetus. Eri kulttuureista tuleville lapsille tulee tarjota sellaiset kognitiiviset taidot, tieto, käsitteet, kognitiiviset, kieli ja arvot, joita sosiaalistuminen yhteiskuntaan edellyttää. Tässä lähestymistavassa pyritään rakentamaan

lapsille siltoja ja auttamaan heitä saavuttamaan samanlaiset kognitiiviset taidot ja tiedot kuin keskimääräisellä oppijalla. (Eerola-Pennanen 2016, 240.)

Toinen lähestymistapa on myönteisiin ihmissuhteisiin keskittyvä lähestymistapa. Ihmisten vuorovaikutuksen ja keskinäisten suhteiden avulla luodaan suvaitsevaisuutta, yhteisöllisyyttä ja hyväksyntää, joissa keskitytään tunteisiin ja asenteisiin. Myönteisiin ihmissuhteisiin keskittyvässä lähestymistavassa käydään läpi niin ihmisten yhtäläisyyksiä kuin erilaisuuksiakin. Kasvatuksessa tarjotaan tietoa erilaisista rodullisista, etnisistä, sosiaalisista luokista ja sukupuolten väliin perustuvista ryhmistä, joiden tarkoituksena on rikkoa stereotypioita. (Eerola-Pennanen 2016, 240.)

Kolmannessa eli yksittäisen ryhmän kulttuurin tutustumista painottavassa lähestymistavassa tarkastellaan valittua kulttuuria ja ryhmää sen historiallisen, aseman saavutusten ja taustan kautta perehtymällä asioihin ryhmän näkökulmasta. Ryhmässä olevien lasten kulttuuritaustoihin tutustuminen, tietoisuuden lisääminen ja ryhmän sosiaalisen statuksen nostaminen on tämän lähestymistavan tavoitteena. Tässä lähestymistavassa tärkeää on huomata, että tieto on sosiaalisen konstruoinnin tulos. Tällöin tuodaan julki muitakin kuin länsimaalaisen kulttuurin luomia käsityksiä ja kuvia kyseisestä ryhmästä. (Eerola-Pennanen 2016, 241.)

Neljännän monikulttuurisen lähestymistavan pyrkimyksenä on muokata yhteen kulttuuriin kasvattamista, vähentää syrjintää ja ennakkoluuloja. Tässä lähestymistavassa tavoitteena on uudistaa kasvatus kaikille yhteiseksi tasa-arvoisuuden ja pluralismin periaatteiden mukaiseksi, jossa korostuisivat ryhmätyöskentely, myönteisen minäkuvan luominen, toisen kunnioittaminen ja huomiointi. (Eerola-Pennanen 2016, 241–242.)

Viides lähestymistapa on lähtökohtaisesti monikulttuurinen ja sosiaalisesti uudistava. Tässä lähestymistavassa lisänä edelliseen on voimakas kulttuurin dynaamisuus, jolla tarkoitetaan sitä, että tavoitteet ja näkökulmat muuttuvat aikakauden, tilanteiden ja arvojen mukaisesti. Pyrkimyksenä on kasvattaa kansalaisia, jotka rakentavat kulttuurien hyvinvointia ja paremmin palvelevaa yhteiskun-

taa kaikille ihmisryhmille. Tämä toteutuu kasvattamalla sosiaalisesti taitavia lapsia, jotka osaavat nähdä omassa elämässään yhteiskunnan epämukaisuuksia ja toimivat demokraattisessa yhteiskunnassa oikeudenmukaisuuden puolesta. Grant & Sleeterin (2005) mukaan ”Tavoitteisiin pääsemiseksi lasten tulee kokea demokratia omassa arkielämässään, esimerkiksi päiväkodissa, jotta he ymmärtävät, mitä demokratia on.” (Eerola-Pennanen 2016, 242.)

4.3 Työntekijän monikulttuurisuusosaaminen

Lapsi ja hänen kasvuympäristönsä, kasvu, toiminta ja oppiminen ovat erottamattomia toisistaan, minkä vuoksi ympäristöstä toiseen siirtyminen on tehtävä lapselle mahdollisimman sujuvaksi. Käytännössä se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että päiväkodissa ja lapsen kodissa on tärkeää olla keskenään samankaltaisia arjen perustoimintoja. Tavoitteena kasvattajan pedagogiikan tietoisuudessa on integroida oppiminen lapsen omaan kokemusmaailmaan. Varhaiskasvatus on lapsen prosessi, jossa hän on keskiössä. Ympäristöjen välinen vuorovaikutus vaikuttaa lapsen prosessiin, siksi kasvattajien on tiedostettava vuorovaikutuksen merkitys lapsen kasvun kannalta. (Heikka, Hujala & Turja 2009, 41–48.)

Varhaiskasvatuksen laatu perustuu työntekijöiden kasvatusosaamisen tasoon. Kasvatusosaamisella tarkoitetaan kykyä nähdä, mikä on kaikista olennaisinta ihmisenä kasvamisessa ja mitkä ovat niitä kasvatuksellisia sisältöjä, tavoitteita sekä menetelmiä, jotka auttavat lapsia kasvamisen prosessissa. Jos lapsen ja perheen kulttuurista ei ole suomalainen, korostuu työntekijän kulttuurien tuntemus sekä ihmissuhde- ja kohtaamistaidot. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 28.) Koska lapsi oppii suoraan aikuiselta, tulee aikuisen asenteen ja toiminnan olla mallikasta silloinkin, kun opettaminen ei ole tietoista. (Aaltonen ym. 2008, 33.)

Jotta maahanmuuttajataustaisen lapsen kokonaisvaltainen kasvu ja kehitys turvataan päivähoidon arjessa, on erittäin tärkeää vahvistaa varhaiskasvattajien monikulttuurisuusosaamista. Maahanmuuttajataustaisten lasten määrän lisääntyessä päiväkodissa korostuu varhaiskasvattajan vastuu toimia monikulttuu-

risuuskasvattajana vahvistaen samalla omaa monikulttuurisuustyön osaamistaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 28.) Vuorovaikutustaidoilla, muiden ymmärtämisellä sekä kyvyllä ilmaista itseään on tärkeä merkitys toimintakyvylle, hyvinvoinnille sekä identiteetille. Jotta pystyy toimimaan toimivassa vuorovaikutussuhteessa erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa, on ymmärrettävä ja kunnioitettava omaa kulttuuria ja katsomuksellista taustaa. (Opetushallitus 2016, 16.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty kieli- ja kulttuuritietoisuuden toteutuminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien tulee toimia mallina lapsille ihmisten kohtaamisessa. Kaikkia lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan kohtaamaan muut ihmiset ystävällisesti sekä kunnioittavasti samalla noudattaen hyviä tapoja. Kasvattajat voivat vahvistaa yhdessä lasten kanssa lasten kulttuurillista osaamista sekä vuorovaikutustaitoja harjoittelemalla toisen asemaan asettumista ja tarkastelemalla tilanteita ja asioita rakentavasti eri näkökulmista. Lapsella on oltava mahdollisuus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi niillä ilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoilla, joita hänellä on. Lasta on tuettava kulttuuri-identiteetin rakentumisessa sekä myönteisen suhteen luomisessa monikulttuuriseen ympäristöön. Varhaiskasvattajien on tutustuttava yhdessä lasten kanssa lähiympäristöön ja sen kulttuurilliseen moninaisuuteen, jotta lapsille mahdollistetaan kokemuksia sekä itselle tutuista ja tuntemattomista kulttuureista ja kulttuuriperinnöistä. (Opetushallitus 2016, 16.)

Lisääntyvä monikulttuurisuus voi asettaa haasteita kasvattajalle siten, että hänen on käsiteltävä omaa kasvuaan ja toimintaansa. Tavoitteena on, että kasvattaja uudelleen tarkastelee ja laajentaa omaa maailmankuvaansa sekä arvomaailmaansa. Jos kasvattajalta puuttuu monikulttuurinen osaaminen, tapahtuu työskentely usein omien uskomusten varassa. Pelkkä uskomustieto ei riitä ammatillisen toiminnan perustaksi. Kasvattajan on suostuttava kyseenalaistamaan ja tarkastelemaan kriittisesti omia näkemyksiään ja uskomuksiaan, jotta monikulttuurinen ammatillisuus kehittyy. Hänen on myös hankittava kokemuksia monikulttuurisesta ympäristöstä ja reflektoitava niitä sekä työyhteisön kanssa kuin myös henkilökohtaisella tasolla. Monikulttuurinen työote ja sen omaksuminen

on prosessi, joka edellyttää aina työntekijän omaa halua ja kiinnostusta asiaan. (Paavola & Talib 2010, 74–80.)

Monikulttuurisen työotteen omaksumisen prosessin läpikäyminen on perustana kulttuuriherkäksi ja monikulttuurisuutta arvostavaksi työntekijäksi kasvamisessa. Tämä toimii pohjana, jolle rakennetaan muu monikulttuurisessa toimintaympäristössä tarvittava tieto ja osaaminen, mm. eri kulttuurien tuntemus, kielitaito sekä kielen opettamisen taito ja kotoutumisprosessin tuntemus. Jos kasvattajalta puuttuu riittävä valmennus kulttuurillisesta monimuotoisuudesta, saattaa hän olla epävarma omasta toiminnastaan. Lapsen kannalta merkittävää on se, kuinka kasvattaja huomioi myönteisesti lapsen edustaman kulttuurin ja maailmankuvan. (Paavola & Talib 2010, 74–75.)

Varhaiskasvatuksen työntekijältä vaaditaan ammatillista valmiutta ja monipuolista tiedollista osaamista maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa yhteistyötä tehdessä. Suomi on pitkään ollut ”yksiarvoinen” ja ”yksikulttuurinen” yhteiskunta, jonka vuoksi maassamme moninaisuuden kunnioittaminen ja sen näkeminen rikkautena ei välttämättä tule luonnostaan. Erilaisuutta kuten uskontoihin liittyviä tapoja saatetaan pitää kielteisenä asiana, jotka tuovat erityisjärjestelyjä kuten ruokailuun liittyvät rajoitteet. Tällöin tieto erilaisista kulttuureista on hyvä apu, ja siitä voi oppia vielä lisää aidoissa kohtaamistilanteissa lasten ja vanhempien kanssa. (Timonen 2013, 28.)

4.4 Aiemmat opinnäytetyöt

Varhaiskasvatuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen aihepiireihin tehtyjä opinnäytetöitä on tehty aikaisemmin melko paljon. Etsimme toiminnallisia opinnäytetöitä aiheeseemme liittyen, koska halusimme tietää mitä ja minkä verran aiheesta oli jo aikaisemmin tehty. Toiminnallisia opinnäytetöitä löytyi yllättävän monta samasta aihepiiristä. Osassa opinnäytetöistä tuotoksena on syntynyt samankaltaisia oppaita tai materiaalivihkoja kasvattajille kun meillä, mutta sisällöltään ne erosivat toisistaan.

Kettunen Tiia ja Lepola Niina (2012) tekivät Oulun seudun ammattikorkeakoulusta syksyllä 2012 opinnäytetyön ”Mun korvat tais jäädä pullataikinaan...”: Monikulttuurisuuskasvatusta elämyspedagogisin keinoin 4–5-vuotiaille. Heillä oli tarkoituksena toteuttaa monikulttuurisuuskasvatusta elämyspedagogisin menetelmin lapsiryhmään. Tavoitteena heidän elämysmatkallaan oli kokemuksellisin keinoin lisätä lasten kunnioitusta toisia ihmisiä kohtaan. He matkustivat kuvitteellisesti neljään eri maahan. Maat, joissa he vierailivat, olivat etukäteen sovit-
tuja. (Kettunen & Lepola 2012, 3, 21.)

Kettusen ja Lepolan opinnäytetyö oli aihepiiriltään hyvin samankaltainen kuin meidän opinnäytetyömme. Löysimme heidän opinnäytetyöstä hyviä lähdevinkkejä koskien myös omaa opinnäytetyötämme. Erona opinnäytetöissämme oli se, että teimme opinnäytetyön kehittääksemme kasvattajien monikulttuurisuusosaamista kun Kettunen ja Lepola tekivät elämysmatkansa lapsille. Opinnäytetyömme eroaa myös siten, että valitsimme maat, joihin matkustamme lapsiryhmämme kulttuurien avulla. Kettusen ja Lepolan opinnäytetyössä kuvattiin hyvin elämyspedagogiikan käyttämistä lapsiryhmän kanssa ja saimmekin hyviä vinkkejä, mitä tulee ottaa huomioon käytettäessä tätä menetelmää.

Dea Rostedt ja Sanna Nevala (2011) Turun ammattikorkeakoulusta tekivät opinnäytetyön nimeltä ”Monikulttuurisuusosaamisen kehittäminen Hovirinnan päiväkodissa” -opas työntekijöille. Heidän opinnäytetyönsä tavoitteena oli kehittää monikulttuurisuusosaamista Kaarinan Hovirinnan päiväkodissa sekä lisätä samalla lasten suvaitsevaisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Rostedt & Nevala 2011, 2.) Opasta varten haastateltiin päiväkodin henkilökuntaan liittyvää henkilöä sekä maahanmuuttaja-asioihin perehtynyttä henkilöä (Rostedt & Nevala 2011, 42). Itse oppaan sisältö määräytyi siten, että alussa oli tietoa monikulttuurisuusosaamisesta ja toinen osa sisälsi menetelmiä monikulttuurisuuskasvatus-toiminnan toteuttamiseen. Viiden toteutuneen ohjauskerran teemoina toimivat ryhmäytyminen, erilaisuus, kiusaaminen, toisen kunnioittaminen sekä yhteisöllisyys ja ystävyys. Teemat oli valittu monikulttuurisuuskasvatusta käsittelevän kirjallisuuden pohjalta. Teemoja käsiteltiin yhdessä lasten kanssa satujen, leikkien sekä keskustelujen avulla. (Rostedt & Nevala 2011, 2.) Vaikka opinnäytetyö onkin tehty vuonna 2011, ovat työssä käsitellyt teemat edelleen hyvin ajan-

kohtaisia ja tärkeitä liittyen monikulttuurisuuskasvatukseen varhaiskasvatuksessa.

Rostedt ja Nevalan opinnäytetyö eroaa meidän opinnäytetyöstämme siten, että teemat, joita he käsittelevät ohjaustuokioillaan, ovat erilaisia kuin meidän teemat. Me painotamme enemmän kulttuurien moninaisuutta ja rikkauksia kun Rostedt ja Nevala käsittelevät yksittäisiä teemoja kuten kiusaamista. Heidän valmistunut opas ei sisällä valmiita harjoituksia kuten meidän materiaalivihkomme, mutta heillä on enemmän teoriaa ja tietoa oppaassaan kuin meillä. Heidän opinnäytetyöstä saimme hyviä vinkkejä teoriaosuuteemme sekä oppaan valmisteluun.

Diakonia-ammattikorkeakoulusta 2016 opinnäytetyön ”Matka maailman ympäri Toiminnallisia menetelmiä monikulttuurisuuskasvatukseen varhaiskasvatuksessa” tehneet Jaakola Sallan ja Lindholm Katjan työn tavoitteena oli tuottaa selkeä ja helppokäyttöinen materiaalivihko monikulttuurisuuskasvatuksen tueksi päiväkodin henkilökunnalle ja saada toiminnalliset kortit 3–5-vuotiaiden lasten ryhmien henkilökunnan käyttöön. (Jaakola & Lindholm 2016, 2.) Jaakola ja Lindholm selvittivät sekä netti- ja paperikyselyn avulla päiväkodin työntekijöiltä tarvetta koskien materiaalivihkon sisältöä. He selvittivät myös, missä tilanteessa materiaalivihkoa olisi luonnollista käyttää päiväkodin arjessa. Tulosten perusteella he lähtivät rakentamaan materiaalivihkoa, jonka avulla kasvattajat pystyvät tutustumaan esimerkiksi eri kulttuureihin tai maanosiin yhdessä lasten kanssa. Materiaalivihkoa voi käyttää myös vanhempien kanssa tehtävässä työssä, kuten vanhempainilloissa tai erilaisissa päiväkodin järjestämissä tapahtumissa. (Jaakola & Lindholm 2016, 29–32.) Jaakolan ja Lindholmin opinnäytetyön idea on samankaltainen kuin meillä. Eroja löytyy kuitenkin materiaalivihkon suunnittelu- ja toteuttamistavassa, koska me testasimme vihkon harjoitusten toimivuutta ja tätä kautta kehitimme sen harjoituksia toimiviksi.

5 Opinnäytetyön lähtökohdat

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on toiminnallinen. Toiminnallisen opinnäytetyön avulla pysyimme vastaamaan päiväkodin tarpeeseen. Toiminnallisen opinnäytetyön avulla pyritään tavoittelemaan ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan selkeyttämistä, ohjeistamista tai opastamista. Sen avulla voidaan myös järjeistää tai järjestää toimintaa. Erilaiset ammatilliseen käytäntöön suunnatut ohjeet tai opastukset, esimerkiksi perehdyttämisoppaat tai erilaiset kansiot ovat hyviä esimerkkejä toiminnallisen opinnäytetyön mahdollisuuksista. Myös tapahtumien tai teemapäivien toteuttaminen ja järjestäminen voivat kuulua toiminnallisten opinnäytetöiden prosesseihin. Ammattikorkeakoulun toiminnallisissa opinnäytetöissä on tärkeää, että käytännön toteutus sekä sen raportointi tutkimusviestinnän tavoin yhdistyvät. Opinnäytetyön on oltava työelämälähtöinen, tutkimuksellisesti asenteella toteutettu sekä riittävällä tasolla alaan liittyvien taitojen ja tietojen hallintaa osoittava. Myös käytännönläheisyys on tärkeässä osassa opinnäytetyössä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10.)

Toiminnallisen opinnäytetyön lopputuloksena opiskelija usein tekee jonkinlaisen konkreettisen tuotoksen. Erityispiirteenä toiminnallisessa opinnäytetyössä on myös se, että prosessissa olevilta toimijoilta edellytetään läsnäoloa eri vaiheissa. Toiminnan tai kehittämisen vaiheet kohti tuotosta etenevät dialogisessa tai trialogisessa vuorovaikutussuhteessa yhdessä toimijoiden kanssa tietyssä toimintaympäristössä. Keskustelu, arviointi, vertaistuki, toiminnan uudelleen suunnittaminen sekä palautteen anto ja vastaanotto ovat toiminnallisen opinnäytetyön eri työskentelytapoja ja ne syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutussuhteessa ihmisten kanssa toiminnan keskellä. (Salonen 2013a, 5–6.)

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu tutkimusviestinnän keinoin tehtävä raportti, jossa kerrotaan opinnäytetyön prosessista ja tuloksista ja johtopäätöksistä, joihin on päädytty. Raportissa arvioidaan myös omaa oppimista, prosessia sekä syntynyttä tuotosta. Opinnäytetyön avulla tekijä kertoo lukijalle omasta

ammattillisesta osaamisesta ja se on itse tekijälle väline ammatilliseen ja persoonalliseen kasvuun. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu raportin lisäksi olennaisena osana kirjallinen produkti, eli tuotos. Produkti on tekstuaalisilta ominaisuuksiltaan kohderyhmälle sopiva. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.)

5.2 Opinnäytetyön tavoite ja tarve

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää Äkkiväärän päiväkodin monikulttuurisuuskasvatusta ja tarjota varhaiskasvattajille keinoja monikulttuurisuuskasvatustyöhön. Kehittämistyö lähtee työyhteisön tarpeesta, koska työntekijöiden osaamista kehittämällä voidaan kehittää päiväkodissa tehtävää työtä. Tavoitteina henkilökunnan ammattitaidon kehittämisessä voi olla esimerkiksi työtehtävien tehokas suorittaminen, työssä tarvittavan tietotaidon osaaminen sekä luovuuteen kannustaminen ja työn laadun varmistaminen. Motivointi ja työhön sitoutuminen vahvistavat ylläpitämään ammatillista osaamista. (Viitala 2007, 182–183.) Kehittämistehtävän onnistumisen mahdollisuuksia lisää esimiehen sitoutuminen ja osallistuminen työn toteuttamiseen (Koskensalmi & Lauttio 2002, 90–91).

Maailmanlaajuisen maahanmuuton lisääntyessä uuteen tilanteeseen sopeutuminen lisää tarvetta löytää keinoja ihmisten tasavertaiseen kohtaamiseen (Pitkänen & Raunio 2011, 227). Joensuussa vaatimukset globaalista taloudesta pystytään ottamaan huomioon, mutta niihin ei yhdistetä ajatusta arjesta, johon liittyy monikulttuurisuus. Perinteinen suomalainen elämäntapa esiintyy yksipuolisena ja hyvinvointia pidetään itsestään selvänä suomalaisille. Suomalaista hyvinvointia uhkaavina tekijöinä nähdään syrjäytymisvaarassa olevat sekä ryhmät, jotka tarvitsevat erityistoimia. (Pitkänen & Raunio 2011, 229.) Varhaiskasvatuksessa tähän voidaan reagoida panostamalla ruohonjuuritasolla tehtävään työhön, jossa varhaiskasvattajat tukevat lapsia kohtaamaan moninaisuutta. Lapselle ristiriitaisten tietojen ja asenteiden kanssa eläminen voi olla kuormittavaa, jonka vuoksi varhaiskasvatuksen olisi annettava lapselle välineitä itse oivaltaa ja löytää tapoja kohdata uusia asioita.

Äkkiväärän päiväkodissa keväällä 2016 toiminut johtaja Sari Linna kertoi, että heidän päiväkodissa paneutuminen kulttuurien moninaisuuteen on jäänyt vähäiselle huomiolle, vaikka päiväkodissa on lapsia monista eri kulttuureista. Linna kertoi heidän päiväkodissaan esiintyvistä ilmiöistä, jossa lapset muodostavat ryhmiä sen mukaan, mitä kulttuuria edustavat ja mitä kieltä he äidinkielenään käyttävät. Päiväkodissa esiintyvän ilmiön vuoksi varhaiskasvatustajilla tulisi olla jokin työväline arkeen tukemaan monikulttuurisuuskasvatusta. (Linna 2016.) Tämä tarve ohjasi meidät valitsemaan materiaalivihkon (Liite 7) opinnäytetyömme tuotokseksi. Materiaalivihko tulee Äkkiväärän päiväkodin varhaiskasvatustajien käyttöön, sillä he toimivat opinnäytetyön kohderyhmänä. Saimme päiväkodin puolesta ”vapaat kädet” sen suhteen, minkälainen materiaalivihko tulisi sisällöltään olemaan.

5.3 Toimeksiantajat

Toimeksiantajina opinnäytetyöllemme ovat Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry ja Joensuun kaupungin Äkkiväärän päiväkodin johtaja oli keväällä 2016 Sari Linna ja syksyllä 2016 Jukka Niiranen, joiden roolina oli toimia yhteyshenkilöinä opinnäytetyössämme. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:n puolesta yhteyshenkilönä toimi Elina Pajula.

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:n ajatuksena on toimia vakaana maakunnallisena toimijana, yhdistäjänä sekä vaikuttajana. Tärkeinä pääpilareina yhdistyksellä ovat sosiaalinen oikeudenmukaisuus, järjestötoiminnan elinvoimaisuus sekä kansalaisten äänen kuuluminen. (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2016a.) Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry:n Moni-JAKE-hankkeen kokonaistavoitteena on paikallisyhteisöjen ja järjestötoiminnan vahvistaminen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi Itä-Suomessa ja Pohjois-Karjalassa. Moni-JAKE:n ajatuksena on mm. eri järjestöjen monikulttuurisuuden lisääminen ja kehittäminen sekä maahanmuuttajien osallistuminen eri järjestöjen toimintaan. (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2016b.) Moni-JAKE-hanke on opinnäytetyömme taustalla monikulttuurisuusteeman vuoksi.

Äkkiväärän päiväkodissa on lapsia eri kulttuureista. Ryhmiä päiväkodissa on kaksi, Satusukat ja Tarutossut. Päiväkodin toiminta-ajatus on lapsen kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa sekä lapsen yksilöllisessä huomioimisessa. Laadukas ja monipuolinen varhaiskasvatus ja esiopetus ovat tärkeänä osana Äkkiväärän toimintaa. Päiväkodin toimintaa ohjaavat teemat turvallisuus, luottamus sekä yksilön kunnioitus. (Joensuun kaupunki 2015.) Tarutossut-ryhmässä on 3–6-vuotiaita lapsia, joista kokosimme yhdessä päiväkodin johtajan kanssa monikulttuurisen pienryhmän. Testasimme materiaalivihkon harjoituksia yhdessä pienryhmämme lasten kanssa Äkkiväärän päiväkodissa ja sen lähiympäristössä.

5.4 Elämyspedagogiikka menetelmänä

Elämyspedagogiikkaan kuuluvat leikki, tutkiminen, liikkuminen ja itsensä ilmaiseminen, jotka ovat lapselle luontevia tapoja toimia. Pedagogisesti katsottuna elämysten tavoitteet ovat kokonaisvaltaisia ja menetelmät suunniteltu erilaisten vuorovaikutustilanteiden tueksi. Elämyspainotteisen kasvatuksen pyrkimys on luoda sosiaalisia, tunnerikkaita ja tiedostettuja oppimisympäristöjä. Elämyspedagogiikassa keskitytään aistien harjaannuttamiseen ja tunteiden merkitysten tiedostamiseen osana kasvatusprosessia. Kokemuksellinen oppiminen on enemmän toiminnan kautta oppimista kuten ongelmanratkaisukykyjen harjoittamista. (Karppinen 2007, 79.) Elämyspedagogisissa leikeissä opitaan kokemusten kautta asioita monipuolisesti aisteja käyttäen. Toiminnan tarkastelu prosessina eli reflektointi palauttaa mieliin koetut tapahtumat ja se kuuluu tärkeänä osana elämyspedagogiikkaan. Reflektoinnissa huomioidaan lasten tunteet ja arvioidaan uudelleen mitä kokemukset herättivät. (Karppinen & Latomaa 2015, 48.)

Lapsi voi löytää uusia voimavaroja ja vahvuuksia joutuessaan uuteen tilanteeseen, mukavuusalueen ulkopuolelle. Näin myös opitaan kokeilemaan omia rajojaan riskien ottamisen kautta ja ryhmässä toimimisesta. Nykyään erilaisten asioiden, toimintojen ja ympäristöjen elämysarvo on kasvanut. Samalla yksilöllisyyden merkitys yhteiskunnassa on kasvanut, samoin paine ottaa vastuuta

elämästä yksilöllisesti. Elämyspedagogiikka antaa mahdollisuuden itsemääräämiseen, samoin tilaisuuden kokea tunteen ryhmään kuulumisesta. Elämyspedagogiikka antaa mahdollisuuden asettua toisen asemaan, ja sekä antaa että saada apua. (Telemäki 1998, 43–44.) Elämyspedagogisessa tavassa korostetaan toiminnallisten ja maltillisten kasvatusten menetelmien käyttöä, sillä pedagogisesti ajateltuna kokemuksellisen oppimisen ja kasvun prosessit perustuvat toimintaan, elämyksellisyyteen ja kokemusten reflektointiin. Elämyspedagogiikan kautta tavoittelemme laaja-alaisemmin kasvatusten menetelmien käyttöä. (Karppinen & Latomaa 2015, 46–47.) Hyödyntämällä elämyspedagogiikkaa opinnäytetyössämme tuetaan etenkin lapsen kykyä heittäytyä uusiin tilanteisiin.

Aistillisuus ja toiminnan omakohtainen kokeminen ovat elämyspedagogiikan perusteita, mutta ne eivät vielä takaa onnistuneita ja opettavia elämyspedagogisia kokemuksia. Elämyksen merkityksettömyyden vaara piilee siinä, ettei kokija ymmärrä mihin kokemus liittyy ja mikä on toiminnan tarkoitus. Ihminen ei tiedosta kaikkia elämyksiä, jolloin elämys voi jäädä niin sanottuun piilotajuntaan vailla merkitystä ja sen vaikuttavuutta. Elämyspedagogiikan tärkein tehtävä on luoda elämyksestä itselle ja toisille merkityksellinen ja tiedostettu kokemus. (Karppinen 2007, 77.)

Jokaisella oppijalla on oma käsitys kokemuksesta, jolloin hän antaa koetulle elämykselle oman merkityksen. Ryhmässä voi saavuttaa myös yhteisesti hyväksytyn tulkinnan kokemuksesta, mutta siihen vaikuttavat oppijan, opettajan ja ympäristön vuorovaikutus. Oppimisprosessi on kokonaisuudessaan aikaan ja paikkaan sitomaton, eikä oppiminen rajoitu ihmisen johonkin persoonan osaluokkaan. Oppimisprosessi koostuu tunteista, älyllisyydestä ja tekemisestä. Oppijat muodostavat mielessään merkityksiä koetuista elämyksistä samalla tavalla kuin he tekevät tietyissä sosiaalisissa tilanteissa kulttuuristen arvojen vaikutuksen alla. He eivät ole ympäristöstään irrallisina, joten muilla ihmisillä on vaikutus opittuun asiaan. (Karppinen & Latomaa 2015, 50–51.)

6 Opinnäytetyön kokonaisprosessi

Tutkimus- ja kehittämismenetelmät voidaan jakaa kolmeen eri osaan, jotka ovat tiedontuotannon menetelmät, prosessin hallinnan menetelmät sekä osallistamisen menetelmät. Kehittämistarpeen tunnistaminen ja toiminnan tavoitteiden jäsentäminen ovat kehittämisprosessin lähtökohtana. Ennen kehittämistoiminnan toteutusta on mietittävä käytettävissä olevat resurssit ja toiminnan organisointi. Kehittämistoiminnan toteutusvaihe tapahtuu tiedonkeruun ja kokeilujen avulla. Loppuvaiheeseen kuuluu kehittämistoiminnan tulosten arviointi ja jakaminen. (Rantanen & Toikko 2009, 72.)

Prosessin hallinnan menetelmänä käytämme opinnäytetyössä lineaarisen mallin ja spiraalimallin yhdistelmää, jota sanotaan konstruktivistiseksi malliksi. Konstruktivistisessa mallissa on aloitus- ja suunnitteluvaihe, jonka jälkeen siirrytään esivaiheen, työstämisen, viimeistelyn ja tarkistusvaiheen spiraaliin. Viimeinen vaihe opinnäytetyössä on valmis tuotos, sen esittely ja julkaiseminen. (Salonen 2013b, 19–20.)

6.1 Opinnäytetyön aloitus- ja suunnitteluvaihe

Aloitusvaihe pitää sisällään kehittämistarpeen ja toimintaympäristön kartoittamisen, mukana olevat toimijat sekä heidän sitoutumisensa työskentelyyn. Aloitusvaiheessa on tärkeää ottaa esille asiat, joiden avulla voidaan onnistua työskentelyssä. Aihe rajataan selkeäksi ja realistisen kokoiseksi resursseihin nähden. (Salonen 2013b, 17.)

Opinnäytetyöprosessi alkoi aiheen kartoittamisella ja ideapaperin kirjoittamisella lokakuussa 2015. Aihe valikoitui monikulttuurisuusteeman kiinnostavuuden ja ajankohtaisuuden myötä. Varhaiskasvatuskelpoisuutta suorittaessamme aiheen tuli liittyä varhaiskasvatukseen. Tammikuussa 2016 aloimme etsiä toimeksiantajia opinnäytetyöllemme. Joensuun varhaiskasvatuksen aluevastaava auttoi ideointivaiheessa meitä löytämään päiväkodin, jossa oli tarve tämänkaltaiselle to-

teutukselle. Lopullinen päätös aiheesta ja työskentelytavasta muodostui yhdessä toimeksiantajien kanssa. Aloitusvaiheessa meidän oli rajattava opinnäytetyön aihetta ja näkökulmaa, mistä suunnasta lähdemme asiaa tarkastelemaan. Pohdimme, ketä opinnäytetyö palvelee ja mikä on kohderyhmämme. Toiveemme oli tehdä hyödyllinen väline liittyen toisten ihmisten kunnioittavaan kohtamiseen ja moninaisuuden ymmärtämiseen varhaiskasvatuskentällä. Kirjallisuuden tutustumalla ja ajankohtaisen keskustelun kautta aloimme kartoittaa ja lisätä omaa tietoperustaa aiheesta. Aloimme myös reflektoida toimintaamme päiväkirjaan.

Suunnitteluvaiheessa kirjoitetaan opinnäytetyösuunnitelma tulevasta työskentelystä. Suunnitelmassa tulee olla työn tavoitteet, vaiheet, ympäristö sekä eri toimijat ja avainhenkilöt. Myös TKI-menetelmät, työssä tarvittavat materiaalit ja aineistot, tiedonhankintamenetelmät sekä dokumentointitavat sekä niiden käsittely tulee määritellä niin tarkasti kuin tässä vaiheessa on mahdollista. Tehtävien ja vastuiden jako mukana olevien toimijoiden kesken on tehtävä selväksi. Opinnäytetyösuunnitelmassa tärkeää on työn huolellinen suunnittelu, jotta jatkotyöskentely ja määriteltyjen tavoitteiden saavuttaminen olisi realistisempaa. (Salonen 2013b, 17.)

Opinnäytetyösuunnitelman kirjoittamisen aloitimme tammikuussa 2016 toimeksiantajien varmistuttua. Käsitteiden määrittelemisen ja yhteyshenkilöiden tapaaminen sekä aiheen pohtiminen yhdessä oli tärkeänä osana suunnitelman alkuvaiheessa. Aiheemme synnytti keskustelua ja pohdintaa ilmiön monitulkintaisuudesta ja halusimme käyttää pohdiskeluun tarpeeksi aikaa asian selkeyttämiseksi. Suunnitelma eteni aiempien aiheesta tehtyjen tutkimusten tutustumisen kautta sekä yhteydenpidolla toimeksiantajiemme kanssa. Opinnäytetyösuunnitelmaan kirjasimme aikataulun työn suunnittelusta, toteuttamisesta sekä viimeistelystä. Keväällä 2016 Äkkiväärän päiväkodin johtajan kanssa sovimme osapuolien vastuista ja tehtävistä, sekä otimme huomioon päiväkodin toiveet tulevasta työskentelytavasta. Toukokuussa 2016 hyväksytyn opinnäytetyösuunnitelman jälkeen kirjoitimme toimeksiantajien kanssa toimeksiantosopimukset (Liite 1 ja Liite 2) sekä haimme tutkimusluvut (Liite 3) Joensuun päivähoidon johtajalta.

6.2 Opinnäytetyön toteutusvaihe

Esivaihe sijoittuu suunnitteluvaiheen jälkeen, jossa opinnäytetyön tekijät siirtyvät ympäristöön, jossa toteuttamisvaihe tapahtuu (Salonen 2013b, 17). Elokuun 2016 aikana kävimme tutustumassa päiväkodin lapsiin, henkilökuntaan sekä uuteen johtajaan Jukka Niiraseen. Niiraseen kanssa päivitimme tiedot ajankohdaisiksi ja sovimme, ketkä lapsista osallistuvat toteutukseen. Lapset pienryhmässä eivät olleet kaikista niistä kulttuureista, joita tuokioilla käsittelimme. Alkuun suunnittelimme, että maat määräytyvät täysin sen mukaan, mitä kulttuuria lapset edustavat. Tiedotimme lasten huoltajia opinnäytetyöstämme (Liite 4). Kysyimme myös luvat osallistumisesta (Liite 6). Koska halusimme osallistaa lapsia tuokioille, pyysimme lapsia tuomaan kotoaan omaan kulttuuriin liittyvän esineen tai asian kyseisen maan kerralle ja samalla tiedotimme ohjauskertojen päivämäärät (Liite 5).

Työstövaihe on toiseksi tärkein vaihe heti suunnitteluvaiheen jälkeen. Toimijat työskentelevät aktiivisesti yhdessä kohti yhteisiä tavoitteita ja tuotosta. Vaiheena työstämismuoto voi olla kaikista haastavin ja ajallisesti pisin, sillä siinä ovat yleensä mukana kaikki kehittämishankkeen osatekijät. Opinnäytetyön tekijöille vaihe voi olla antoisin, mutta vaativin. Ammatillisen oppimisen kannalta toteutusvaihe on merkittävä, koska siinä korostuvat epävarmuuden sieto, suunnitelmallisuus, vastuullisuus, vuorovaikutteisuus sekä itsensä kehittäminen. Tässä vaiheessa opinnäytetyön tekijät saavat myös ohjausta ja palautetta, jotka ovat olennainen osa kehittämishankkeen onnistumisen kannalta sekä ammatillisen kehittymisen näkökulmista. (Salonen 2013b, 18.)

Toteutusvaiheemme sijoittui syyskuun 2016 ajalle. Olimme suunnitelleet yhteensä kuusi tuokiokokonaisuutta ja niiden tavoitteet. Kahdella ensimmäisellä kerralla me toimimme ohjausvastuussa. Tämä oli sen vuoksi, että tuokioiden runko ja rakenne tulisi pienryhmän lapsille ja sitä havainnoivalle aikuiselle tutuksi. Seuraavat neljä kertaa ohjasi päiväkodin johtaja. Tuokiot olimme suunnitelleet ja ohjeet lähettäneet sähköpostitse aikaisemmin jo johtajalle, jotta ohjaus-

vastuussa oleva aikuinen tietäisi mitä tuokiolla tehdään. Tuokioilla oli tarkoituksena matkustaa kuvitteellisesti maihin, joista lapset tai heidän vanhempansa olivat kotoisin. Jokaisen tuokion valmistelimme valmiiksi tarvikkeiden ym. osalta, sillä halusimme, että olennainen asia olisi tuokioiden sisältö, eikä niinkään ulkoiset puitteet. Arvioimme tuokioiden toimivuutta, jotta näimme, toimiiko tuokioiden runko ja harjoitukset suunnittelemallamme tavalla. Tarkoituksena ei ollut arvioida ohjaajan ammatillista osaamista, eikä lasten taitoja tai osaamista.

Käytimme tuokioissa elämyspedagogisia menetelmiä, joiden avulla lapset tutustuivat kunkin maan ominaisuuksiin. Jokainen tuokio oli rungoltaan samanlainen. Suunnittelun tukena käytimme aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, kuten Telemäen (1998) *Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan* sekä Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n (2000) *Kulttuurienvälinen kasvatus: Ideoita, harjoituksia, leikkejä ja roolipelejä*. Kävimme läpi vanhoja koulutehtäviämme, joista sovelsimme sopivia harjoituksia yhteen sovittamalla elämyspedagogiikan teoriaa ja luovia menetelmiä. Elävöittääksemme tuokioita, tutkimme eri kulttuureita käsitteleviä kirjoja, esimerkiksi Aleksander Lindebergin *Venäläisiä kansansatuja*. Kirjojen avulla saimme tuokioihin kulttuurien tunnelmaa ja vinkkejä siihen, mitä voisimme käsitellä. Suunnitteluamme tuki myös opintojemme aikana suoritettut varhaiskasvatus- ja monikulttuurisuusopinnot.

Tuokioiden alussa matkustimme maahan, jonka jälkeen käytimme aikaa maapallon tutkimiseen ja kyseisen maan ominaisuuksiin ja kulttuuriin kuuluviin tapoihin. Askartelimme maan liput, jotka liimasimme tai piirsimme passeihin. Tuokion keskivaiheilla tutkimme eri aistien ja liikunnallisten harjoitusten avulla maahan liittyviä asioita. Tuokiot loppuivat aina erilaisiin rentoutusharjoituksiin sekä tuokion reflektointiin yhdessä lasten kanssa. Käytimme reflektoinnissa apuna mielipidemittaria, josta lapset pääsivät vuorollaan näyttämään, oliko tuokiolla mukavaa vai ei ja minkä vuoksi.

Ensimmäisellä ohjauskerralla tavoitteena oli toisiimme tutustuminen ja passin valmistaminen. Tutustuimme toisiimme leikin avulla, jossa jokainen kertoi halutessaan jotain itsestään musiikin rytmittäessä taustalla. Askartelimme lasten kanssa passit, joita käytimme jokaisella ohjaustuokiolla. Seuraavaksi tutus-

tuimme karttapalloon, jotta lapsille tulisi jonkinlainen käsitys maapallosta sekä sen moninaisuudesta. Lopussa rentoutuksena toimi pallohieronta. Tällä kerralla havaittavissa oli pientä jännitystä, koska olimme lapsille vielä vieraita. Jännitys toi haasteita osalle lapsista ja se näkyi siten, että heitä oli vaikea saada puhumaan ja kertomaan asioita itsestään. Alkuun ajattelimme, että tässä olisi ollut kyse kielimuurista, mutta myöhemmillä kerroilla huomasimme, että kaikki lapset osaavat suomen kieltä. Toiminnalliset harjoitukset olisivat luultavasti palvelleet tavoitettamme tutustumisesta paremmin kuin keskustelu.

Seuraavilla neljällä ohjauskerralla matkustimme eri maihin. Nämä tuokiot alkoivat taikamatolla matkustaen kyseiseen maahan ja passin leimaamisella. Seuraavaksi etsimme maapallolta maan, ja kävimme yhdessä läpi maan perustiedot kuten pääkaupungin, kielen ja tervehdykset. Tässä vaiheessa lapsi pääsi esittelemään kotoaan tuoman tavarat, josta yhdessä keskustelimme. Sen jälkeen ohjasimme harjoituksen, joka liittyi jollain tavoin maahan. Tutustuimme esimerkiksi maan kansantanssiin, ruokakulttuuriin sekä pihapeleihin. Tavoitteena näillä kerroilla oli maiden kulttuuritietämyksen lisääminen, suomen kielen käyttämisen harjoittelu ja pienryhmän yhteisöllisyyden vahvistaminen.

Tuokiot olivat sisällöltään ja tunnelmaltaan erilaisia, mutta runko pysyi samana joka kerta. Tuokiot, joille olimme luoneet tunnelmaa valoin, musiikein ja värein vaikuttivat lasten tapaan keskittyä ja osallistua harjoituksiin. Huomasimme, että jos rekvisiitan avulla saimme luotua kiehtovan tunnelman tuokiolle, me -henki korostui ja lapset toimivat yhtenä joukkona toisiinsa tukeutuen. Toimintaympäristön muuttuessa, kuten päiväkodilta siirtyessämme lähimetsään, osa lapsista toi rohkeammin itseään esille. Suomen kieltä vaikutti olevan helpompi käyttää normaalista päiväkodin arjesta poikkeavasta ympäristössä.

Viimeisen ohjauskerran tavoitteena oli matkan muistelu ja reflektointi. Käytimme menetelmänä maalausta. Yhdessä maalasimme maailmankartan ja merkitsimme lentoreittimme. Lopetimme ohjaustuokion tuttuun tapaan loppurentoutuksella ja mielipidemittauksella. Tälläkään kerralla keskustelu menetelmänä ei toiminut niin hyvin kuin toiminnallinen. Huomasimme levottomuutta, sillä lapset saattoivat odottaa tuokiolta edellisten kaltaisia elämyksellisiä harjoitteita. Kun kes-

kustelusta siirryimme maailmankartan maalaamiseen, heräsi lasten mielenkiinto ja he halusivat ryhtyä toimeen. Mielipidemittarin avulla saimme tietää lasten mielipiteet tuokioista. Lapsille annettiin mahdollisuus kertoa samalla omista tuntemuksistaan, mutta siihen avuksi olisimme tarvinneet esimerkiksi tunnekortit mielipidemittarin sijaan. Lapsille vaikutti jääneen muistoja kulttuureista, koska he muistivat passin avulla käsittelemiämme asioita ja osasivat kertoa niistä.

6.3 Opinnäytetyön viimeistelyvaihe

Salosen konstruktivistisen mallin (2013b, 18) mukaan tarkistusvaiheessa arvioidaan tuotosta ja se palautetaan takaisin työstövaiheeseen. Se voidaan siirtää suoraan myös viimeistelyvaiheeseen. Tarkistusvaiheen voidaan kuvitella kuuluvan kaikkiin prosessin vaiheisiin.

Tarkistusvaiheessa arvioimme materiaalivihkoa siten, että keräämme palautetta Äkkiväärän päiväkodin varhaiskasvattajilta lyhyellä palautelomakkeella (Liite 8). Palautelomake sisälsi avoimia kysymyksiä materiaalivihkon sisällöstä. Kysymykset koskevat myös sitä, vaikuttaako materiaalivihko helppokäyttöiseltä ja toimivalta päiväkodin arkeen sekä ovatko harjoitukset monikulttuurisuuskasvatuksen tavoitteita tukevia. Saamamme palautteen avulla arvioimme tuotoksen onnistumista.

Viimeistelyvaihe saattaa kestää yllättävän kauan vaativuutensa takia, joten se on hyvä tehdä ajan kanssa. Siinä tarkistetaan sekä kehittämishankeraportti sekä tuotos. Tämä vaihe voidaan tehdä yhdessä kaikkien kehittämishankkeeseen osallistuneiden kanssa. (Salonen 2013b, 18.) Viimeistelyvaiheeseemme kuuluu opinnäytetyöraportin sisällön ja kirjoitusasun tarkistus sekä tuotoksen viimeistely. Tässä vaiheessa saamme prosessimme päätökseen, jolloin yhteistyö toimeksiantajien kanssa päättyy. Lähetämme valmiin opinnäytetyön toimeksiantajille ja saamme heiltä kirjallisen palautteen tehdystä työstä. Esittelemme työmme opinnäytetyöseminaarissa joulukuun alussa. Viimeistelyvaiheeseen kuuluu myös blogitekstin kirjoittaminen Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:lle.

7 Materiaalivihko

Materiaalivihkon sisällön suunnittelussa olemme hyödyntäneet opinnäytetyöprosessin aikana kartuttamaamme tietoperustaa. Monikulttuurisuuskasvatuksen viidestä lähestymistavasta etenkin toinen ja kolmas lähestymistapa olivat tukena materiaalivihkon suunnittelussa ja valmistuksessa. Olennaista oli huomioida ihmisten yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia myönteisinä asioina ja tällä tavoin lisätä yhteisöllisyyttä lapsiryhmässä (ks. liite 7, sivu 4). Kolmannessa kulttuuriin tutustumista painottuvassa lähestymistavassa lisäsimme tietoisuutta eri kulttuureista elämyspedagogisin keinoin (ks. liite 7, 11–18). Viides lähestymistapa oli liian laaja käsitellä opinnäytetyöprosessissamme, sillä sen tavoitteet pidemmällä aikavälillä arvioitavia ja saavutettavia.

7.1 Tavoitteet ja sisältö

Materiaalivihko on tehty varhaiskasvattajien käyttöön. Sen tavoitteena on tukea ja helpottaa varhaiskasvattajia monikulttuurisuustyön toteutuksessa. Ajattelimme että vihkoa joka on konkreettisesti käden ulottuvilla, on helpompi käyttää päiväkodin arjessa kuin sähköistä versiota. Materiaalivihkon houkuttelevuutta lisäsimme värikkäällä kansikuvalla ja käsin piirretyillä kuvilla. Käsin piirrettyjä kuvia ei löydy liitteenä olevasta versiosta (Liite 7). Vihkon sivut ovat muovitasuissa, jotta materiaalivihko säilyisi ehjänä mahdollisimman pitkään. Lisäsimme sivunumerot ja sisällysluettelon, jotta materiaalivihkoa olisi helppo käyttää.

Materiaalivihkosta löytyy teoriaa monikulttuurisuuskasvatuksesta varhaiskasvatuksessa. Vihko sisältää valmiita harjoituksia, joissa käsitellään ihmisten ja kulttuurien moninaisuutta. Opinnäytetyön toteutusvaiheessa testatut valmiit ohjauskokonaisuudet varhaiskasvattajalle löytyvät myös vihkosta. Varhaiskasvattaja voi tutustua lasten kanssa uusiin kulttuureihin ohjauskokonaisuuksien avulla. Ohjauskokonaisuuksissa runko on kokoajan samanlainen, joten kasvattaja voi soveltaa sitä uuteen kulttuuriin tutustumisessa. Materiaalivihkon lopusta löytyy

kirjavinkkejä monikulttuurisuusaiheeseen liittyen (ks. liite 7, s. 19). Laitoimme harjoitusten loppuun lähteen, josta harjoitus oli löytynyt tai saanut vaikutteita. Näin materiaalivihkon käyttäjä voi löytää samankaltaisia harjoituksia käyttöönsä.

7.2 Materiaalivihkon hyödyllisyyden ja käytettävyyden arviointia

Materiaalivihkon tutustumiseen ja palautteen antamiseen varasimme viikon. Keräsimme palautetta Tarutossut-ryhmän varhaiskasvattajilta. Saimme palautetta vain yhdeltä varhaiskasvattajalta. Emme itse voineet arvioida tuokioiden rakennetta ja pienryhmämme toimintaa lupa-asioiden vuoksi.

Palautteen mukaan ulkoasu oli huoliteltu ja siisti. Väriä tuovat piirrookset veivät lukemista eteenpäin. Materiaalivihko oli helppolukuinen ja sopivan kokoinen paketti. Palautteen antaja koki oppivansa materiaalivihkon avulla monikulttuurisuuskasvatuksesta sekä -osaamisesta tuokioiden rakenteen tärkeyden. Palautteen antaja sai uutta tietoa kulttuureista. Palautteen mukaan materiaalivihko tuki tasa-arvoisuutta sekä lasten vahvuuksia. Sisältöä oli helppo ymmärtää ja palautteen antaja koki, että materiaalivihkossa oli ”kaikki hyvää”. Palautteen antaja oli sitä mieltä, että tämänkaltaisille vihkoille olisi enemmän tarvetta.

Huolimatta siitä, että saimme vain yhden palautteen, arvioimme että materiaalivihkolle on käyttöä. Se vastasi päiväkodin tarpeeseen, joka oli meidän tarkoitus. Materiaalivihkoa voisi hyödyntää myös Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:n toiminnassa. Kuten aiemmin mainitsimme, heillä ei ole materiaalia monikulttuuriseen varhaiskasvatustyöhön. Materiaalivihko voisi toimia välineenä työntekijöille, jotka työskentelevät lasten parissa. Materiaalivihko soveltuu muuallekin kuin päiväkotiympäristöön, kuten vastaanottokeskuksiin tai kerhotoimintaan. Nähtäväksi jää, tuleeko materiaalivihko aktiiviseen käyttöön muissakin Joensuun päiväkodeissa.

8 Pohdinta

8.1 Opinnäytetyön prosessin arviointi

Arviointiprosessilla on eri vaiheita. Prosessi alkaa yleensä kehittämiskohteen kartoittamisella ja määrittämisellä. Siinä mietitään mistä on kysymys ja mitkä ovat kehittämisen tavoitteet. Seuraavaksi kehittämiskohde analysoidaan ja siitä keskustellaan yhteisössä. Tässä vaiheessa on otettava mukaan toiveet, tarpeet ja odotukset. Tarvittavaa tietoa kerätään eri lähteistä, jonka jälkeen ryhdytään itse toimenpiteeseen. Lopussa saavutettuja tuloksia arvioidaan ja haluttu muutos johtaa jatkotoimenpiteiden määrittämiseen. (Kupila 2004, 116–117.) Testauksimme materiaalihvikoa päiväkodin varhaiskasvattajilla syksyllä 2016 ja arvioimme samalla sen käytettävyyttä osallistumalla ohjaustuokioihin. Työntekijöiden testatessa harjoituksia, heille voi tulla kokemus oman osaamisensa vahvistumisesta. Keräsimme palautetta sekä kehittämisideoita materiaalihvikosta ja sen käytettävyydestä lyhyellä palautelomakkeella. Saamme toimeksiantajiltamme lyhyet palautteet työskentelystä opinnäytetyön prosessin lopuksi, jonka avulla voimme arvioida omaa ammatillista kasvua prosessin aikana.

Muutos ja oppiminen ovat pääajatuksena kehittämisessä. Tärkeää on myös, että yhteisö ymmärtää kehittämisen ja arvioinnin tärkeäksi asiaksi ja sitoutuu siihen. Viimeaikaiset tutkimukset kertovat sen, että sosiaalisella vuorovaikutuksella on suuri merkitys oppimisen ja asiantuntijuuden kehittymisessä. Yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutteisuutta korostetaan myös arvioinnissa, joka on oleellinen osa kasvatustyötä. (Kupila 2004, 113.)

Arviointia teimme koko opinnäytetyön prosessin ajan keskustelemalla sekä reflektoimalla. Arvioimme aiheitamme sen ajankohtaisuuden ja sen hyödyllisyyden kautta. Koimme monikulttuurisuusteeman käsittelyn olevan mielenkiintoinen ja moninainen. Myös toimeksiantajamme toiveet ja tarpeet toivat varmistusta sille, että opinnäytetyömme oli tarpeellinen ja hyödyllinen. Alussa määrittelimme selkeät tavoitteet, jotka olivat mielessämme koko prosessin ajan. Koimme, että prosessin eri vaiheet näkyivät opinnäytetyössämme. Vaihe vaiheelta prosessi

eteni haluamaamme suuntaan ja tavoitteitamme kohti. Emme täysin pysyneet suunnittelemassamme aikataulussa, koska kesällä pidimme taukoa opinnäytetyöprosessin työstämisestä. Syksy vaati meiltä uudelleen aiheeseen orientoitumista ja vauhtiin pääsimme vasta syyskuussa. Opinnäytetyömme viimeistelyvaihe oli intensiivistä työskentelyä ja raportti valmistui nopeaan tahtiin.

Aiheeseen liittyvän tiedon kerääminen ja sen sisäistäminen olivat koko opinnäytetyöprosessin pohjana. Arvioimme käyttämiämme lähteitä ja tietoperustaa sen kannalta, liittyivätkö ne olennaisesti meidän työhön ja aiheeseen. Meidän tuli perehtyä varhaiskasvatukseen ja monikulttuurisuuteen yhdistellen aiheet työllemme sopivaksi. Teoriaosuudessa näkyy vahvasti varhaiskasvatukseen olennaisesti liittyvät teemat nykypäivänä, kuten lapsilähtöisyys ja osallisuus. Vaikka teimme työvälineen kasvattajille, etsimme tietoa lapsen kehitysvaiheista ja identiteetin tukemisesta, koska näimme näiden liittyvän tärkeänä osana kasvattajan työhön.

Meidän oli tärkeää perehtyä teoriassa työntekijän monikulttuurisuusosaamiseen ja monikulttuurisuuskasvatukseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Pystyimme suunnittelemaan materiaalivihkosta kasvattajien tarpeilleen sopivan kokonaisuuden. Elämyspedagogiikka sopi toteutukseen mielestämme hyvin.

8.2 Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu

Kokonaisuudessa opinnäytetyöprosessimme oli opettavainen ja ammatillista kasvua tukeva. Kummallakaan meistä ei ollut juuri kokemusta päiväkotityöskentelystä ennen sosiaalialan opintoja. Opintoihin kuuluvien työharjoitteluiden kautta meillä oli kuitenkin jonkin verran varmuutta lähteä suunnittelemaan ja toteuttamaan opinnäytetyötä varhaiskasvatuksen kentällä. Opinnäytetyöhön sisältyvien tuokioiden suunnittelussa hyödynsimme luovia menetelmiä. Olemme saaneet aiemmista koulutöistä tietoperustaa ja ammatillista näkemystä, joka edesauttoi meitä hahmottamaan koko opinnäytetyöprosessia. Meidän piti soveltaa löytämiämme valmiita harjoituksia, koska ne eivät vastanneet suoraan työmme aihetta ja tavoitetta.

Opinnäytetyön ideointivaiheessa pohdimme aiheitamme, jonka tuli olla tarpeeksi laaja ja mielenkiintoinen. Halusimme, että prosessimme tuotos olisi merkityksellinen ja oikeasti hyödyllinen, jota voisi helposti käyttää päiväkodin kiireisessä arjessa. Onneksemme saimme toimeksiantajilta tukea ja ohjausta aiheen valinnassa ja saimme varmuuden siitä, että monikulttuurisuuskasvatuksen tukemiselle on tarvetta. Rajasimme aiheitamme siten, että tutustuimme muiden tekemiin opinnäytetöihin ja vertasimme omaa suunnitelmaamme niihin. Näin arvoimme, minkäkokoinen opinnäytetyö olisi sopiva. Alun perin suunnitelmamme oli tehdä opinnäytetyö siten, että kohderyhmänä olisivat lapset kasvattajien sijaan. Koimme, että meillä ei ollut kuitenkaan tarpeeksi ammatillista osaamista lähteä toteuttamaan jonkinlaisen välineen kehittämistä lapsille. Ajatuksenamme alkuun oli suunnitella lapsille jonkinlainen satukirja, jossa tutustutaan eri kulttuureihin ja niiden tapoihin. Melkein valmistuneina sosiaalialan ammattilaisina tulimme kuitenkin siihen lopputulokseen, että työvälineen tekeminen kasvattajille tukisi myös sekä lasten, että aikuisten tietoutta kulttuurien moninaisuudesta. Meidän tuli miettiä tarkkaan, mitkä ovat olennaisia asioita, joita kasvattajan tulee tietää monikulttuurisuuskasvatuksesta. Kartoitimme ydinasiat monikulttuurisuuskasvatuksesta, jotka tiivistetysti laitoimme materiaalivihkoon.

Tuokioiden suunnittelussa meidän tuli pitää mielessä tavoitteellisuus, jotta materiaalivihkoon tulevat ohjauskokonaisuudet olisivat päteviä ja monikulttuurisuuskasvatusta tukevia. Aiemmat kokemukset lasten parissa työskentelystä vahvistivat ajatusta siitä, että elämyspedagogiset menetelmät voisivat toimia tämänkaltaisessa toteutuksessa, joten meidän tuli ottaa myös menetelmälliset valinnat huomioon tuokioiden suunnittelussa. Pidimme tärkeänä tehdä ohjaustuokioista lapsille mielekkäitä, jotta niihin osallistuminen olisi mukavaa ja joka parhaimmillaan voisi vahvistaa lapsen positiivista kiinnostusta ja kunnioitusta muita kulttuureita kohtaan. Tausta-ajatuksena oli mahdollistaa kulttuurivähemmistöön kuuluvien lasten identiteetin kasvua ja osallisuuden kokemuksia.

Reflektointi voi nostaa esille asioita, joita ei muuten huomaisi. Reflektiivisyys tuo tietoa siitä, kuinka prosessi etenee ja tarkoituksena siinä on tukea yhteisön ja yksilön oppimista. (Kupila 2004, 119–120.) Reflektointia käytimme koko opin-

näytetyöprosessin ajan. Jo suunnitteluvaiheessa refleктоimme mietteitämme ja tunteitamme keskustelemalla ja kirjaamalla niitä opinnäytetyöpäiväkirjaan. Ohjaustuokiot päättyivät mielipidemittaukseen, jossa jokainen lapsi pääsi refleктоimaan tuokiota. Viimeisen ohjauskerran painotus oli koko matkan refleктоinti ja muistelu. Päiväkodin johtajan kanssa kävimme dialogisesti läpi jokaisen tuokion jälkeen tuokiolla heränneitä huomioita ja ilmiöitä, joihin seuraavalla kerralla kiinnitimme enemmän huomiota. Refleктоinnin avulla pystyimme kehittämään tuokioiden rakennetta kerta kerralla paremmaksi, sekä mahdollistaa ryhmäläisten keskinäistä vuorovaikutusta toimivampaan suuntaan.

Opinnäytetyön prosessin aikana opimme itsestämme sekä ammatillisista valmiuksistamme. Oppimiskokemuksiin luimme esimerkiksi epävarmuuden sietämisen, joustavuuden sekä itsenäisen työskentelyn merkityksen. Koska ohjauskokonaisuudet olivat pääasiallisesti meidän itsemme suunnittelemlia, emme etukäteen olleet varmoja harjoitusten toimivuudesta. Kokeilemisen kautta näimme, olivatko tuokiokokonaisuudet onnistuneita ja kuinka ne soveltuivat kyseisen pienryhmän käyttöön. Meidän oli tilannekohtaisesti osattava joustaa ja muuttaa tuokioiden rakennetta ja sisältöä pienillä muutoksilla, jos huomasimme, ettei jokin harjoitus ollut tarpeeksi tavoitteitamme tukeva. Joustavuutta tarvitsimme myös, koska tekijöitä opinnäytetyössämme oli kaksi. Olemme työtavoiltamme melko erilaisia, joten meidän tuli yhdistää vahvuutemme ja heikkoutemme toimivaksi kokonaisuudeksi. Erilaisuus oli kuitenkin rikkaus, sillä täydensimme toisiamme mm. tuokioita ohjatessa ja raporttia kirjoittaessa.

Koko opinnäytetyöprosessin kirjaaminen tutkimusraporttiimme oli vaikeaa. Teoriaan tutustuminen ja tiedon jäsentäminen tuottivat vaikeuksia, sillä meidän tuli suhtautua kriittisesti eri lähteisiin ja löytää näkökulma, josta tarkastelimme aihetta. Elämysten ja kokemusten sanoittaminen ja se, ettei mitään prosessin onnistumisen kannalta olennaista jäänyt pois tutkimusraportistamme, vaati meiltä taitoa yhdistellä asioista kokonaisuuksia. Prosessin eri vaiheet tulivat meille tutuiksi ja hyvän suunnitelman tärkeyden tunnistimme vasta toteutusvaiheessa. Meidän oli materiaalivihkoa tehdessä mietittävä, miten ja minkälaisissa tilanteissa varhaiskasvattajat sitä voisivat arjessa käyttää. Tuokioiden rakenne tuli olla tarpeeksi selvästi ja ymmärrettävästi kirjoitettuna, jotta harjoitusten käyttäminen

lasten kanssa olisi mahdollisimman helppoa ja käytännöllistä. Arvioimme kunkin harjoituksen tai harjoituskokonaisuuden keston ja määrittelimme niiden tavoitteet, jotta varhaiskasvattaja voi käyttää niitä tilannekohtaisesti.

Koimme haastavaksi käsittää prosessin laajuutta ja sen ammatillista vaativuutta opinnäytetyöprosessin alussa. Suunnitelmavaiheessa huomasimme, että prosessi sisältää muuttuvia tekijöitä, kuten päiväkodin johtajan vaihtumisen. Meidän oli melko hankala suunnitella tulevaa, koska emme tienneet millainen pienryhmämme olisi. Alkuun suunniteltujen tuokioiden tuli olla sovellettavissa sekä yleispäteviä. Ammatillisuutta meiltä vaadittiin siinä tilanteessa, kun meidän tuli muokata tuokioita juuri kyseisen pienryhmän tarpeisiin. Opettelimme uskomaan omiin vahvuuksiin ja kehittyvään ammatillisuuteemme, jotta saimme varmuutta tehdä monikulttuurisuusmatkasta meidän näköisemme unohtamatta pedagogista otetta. Meistä tuntui, että saimme esille sen ammatillisuuden, jota olemme kasvattaneet opintojen aikana.

8.3 Eettisyys ja luotettavuus

Asiakkaan yksilöllisyyden ja ihmisarvon kunnioittaminen mahdollistaa eettisesti ja moraalisesti kestäväen toiminnan. Ammatillisuuteen kuuluu omien rajojensa ja tietämättömyytensä sekä tuen tarpeensa tunnustaminen. Eettisyys on kykyä kyseenalaistaa omaa ammatillisuutta ja pohtia oikeudenmukaisuutta päätöksissä. (Talentia ry 2013, 6.) Eettisyyden kysymykset olivat pinnalla jo opinnäytetyömme ideointivaiheessa. Meidän tuli kiinnittää huomiota siihen, mitä käsitteitä käytämme ja miksi. Kriittinen suhtautuminen lähteisiin oli myös tärkeää. Käsitteiden tuli olla neutraaleja ja ne ohjasivat näkökulmaamme aiheeseen perehtyessä. Käsitteet eivät saaneet loukata ketään, ja meidän tuli pohtia, miten käsitteitä käytetään yhteiskunnallisessa keskustelussa. Monikulttuurisuuden ympärillä oleva keskustelu on tänä päivänä aktiivista ja siihen liittyvää käsitteistöä käytetään varomattomasti, jolloin neutraaleistakin termeistä on tullut leimaavia. Meidän mielestä esimerkiksi suvaitsevaisuus-käsitteellä on nykyään kaiku, joka saattaa muistuttaa enemmän sietämistä kuin suvaitsemista. Tämänkaltaisten

ongelmien vuoksi meidän oli valittava tarkkaan käsitteet, joita käyttäisimme. Näin pyrimme välttämään väärinymmärrykset.

Eettisesti hyvään kehittämistoimintaan kuuluu tarkastella, mihin työkäytännöt perustuvat ja noudattavatko ne inhimillisen kasvun ja hyvän elämän periaatteita. Ammattietiikalla tarkoitetaan sosiaalialalla kykyä nähdä ja kuulla asiakkaan omat näkemykset ja mahdollistaa niiden esiin tuominen. (Talentia ry 2013, 6.) Koimme opinnäytetyömme tarpeelliseksi Äkkiväärän päiväkodissa, sillä kulttuurien moninaisuus näkyy päiväkodin arjessa niin vahvasti. Siksi uskomme, että materiaalivihko tulee tarpeeseen ja se voi toimia välineenä kasvattajalle kuulla lapsia heidän kulttuuriensa moninaisuudesta. Meidän mielestämme on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa huomioidaan moninaisuuden neutraali kohtaaminen, jotta lapsille muodostuisi käsitys maailman monipuolisuudesta.

Olimme aktiivisesti yhteydessä päiväkodin kanssa, joka tuki opinnäytetyön suunnitelmallista etenemistä. Kun tutkimusluvut sekä toimeksiantosopimukset olivat kirjoitettuna, aloitimme työskentelyn. Tiedotimme lasten vanhemmille opinnäytetyöprojektistamme ja kysyimme heiltä luvat lasten osallistumisesta sekä kuvien käyttämisestä päiväkodissa. Teimme tiedotteen myös englanniksi, koska osa vanhemmista käyttää englannin kieltä suomen kielen sijaan. Eettisyyttä oli myös pitää lasten anonymisuus koko prosessin ajan. Saimme luvan käyttää päiväkodin ja lapsiryhmän nimeä opinnäytetyöraportissamme. Osa materiaalivihkoon tulevista harjoitteista on testattu tuokioilla, joka lisää materiaalivihkon luotettavuutta.

Eettisiä kysymyksiä nousi opinnäytetyöprosessin aikana. Pohdimme esimerkiksi lasten keskinäisen vuorovaikutuksen merkitystä tuokioiden aikana. Painotimme, että tuokiolla käytetään suomea yhteisenä kielenä, jotta yhteenkuuluvuuden tunne koko pienryhmän kesken kasvaisi ja suomen kielen taito karttuisi. Jos lasten käyttämä kieli oli jokin muu kuin suomi, puutuimme siihen heti, jotta kellekään ei syntyisi ulkopuolisuuden kokemusta tuokion aikana. Tuokioihin osallistuminen oli lapsille vapaaehtoista, mutta lapset osallistuivat innokkaasti joka kerta. Painotimme vapaaehtoisuutta harjoitusten alussa kysymällä halukkuuden osallistumiseen. Jos lapsi ei halunnut osallistua, riitti myös sivusta seu-

raaminen. Koimme kannustamisen yhtenä tärkeänä elementtinä, sillä jotkin elämykselliset harjoitteet vaativat lapselta rohkeutta heittäytyä mukaan.

Materiaalivihkosta saimme palautetta vain yhdeltä vastaajalta, joten pohdittavaksi jäi, eikö yhden viikon vastausaika ollut riittävä. Jäimme pohtimaan myös sitä, oliko palautelomake vaikeaselkoinen tai työläs täyttää. Olimme kuitenkin iloisia, että saimme edes yhden palautteen materiaalivihkostamme. Jotta olisimme voineet arvioida materiaalivihkon onnistumista paremmin, olisimme tarvinneet palautetta useammalta varhaiskasvattajalta. Nyt materiaalivihkon arviointi jäi yksipuoliseksi.

8.4 Kehittämisideat

Materiaalivihko on tarkoituksena antaa Äkkiväärän päiväkodin ja Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:n käyttöön. Sitä voivat käyttää varhaiskasvattajat, harjoittelijat ja kaikki aiheesta kiinnostuneet. Jos kiinnostusta löytyy, materiaalivihkoa voidaan hyödyntää myös muissa Joensuun päiväkodeissa.

Sisällöltään materiaalivihko on sellainen, että harjoitukset ovat käytettävissä sellaisenaan tai niitä voi muunnella ryhmän tarpeeseen sopivaksi. Kasvattaja voi esimerkiksi tutustua johonkin uuteen kulttuuriin käyttämällä pohjana ohjauksiamme tuokioiden rakennetta, mutta muuttamalla itse käsiteltävän kulttuurin tavat ja tiedot sopiviksi. Parhaimmillaan harjoitukset voivat innoittaa kasvattajia ja lapsia kehittämään uusia tai entistä monipuolisempia kokonaisuuksia. Materiaalivihkoa voisi kehittää eri-ikäisille lapsille sopiviksi harjoituksia helpottamalla tai tekemällä harjoituksista haastavampia. Äkkiväärän päiväkotiin jäi meidän yhdessä tekemämme maailmakartta, jonka avulla he voivat niin sanotusti jatkaa matkustamista eri maihin ja ottaa selvää uusista kulttuureista.

Monikulttuurisuusaihetta voisi käsitellä päiväkodeissa myös erilaisten teemapäivien tai -viikkojen kautta, jolloin siihen voisi osallistaa myös lasten vanhempia. Teemapäivät käsittelisivät joitain kulttuureita ja vanhempien osallistumisella rikastutettaisiin kulttuureihin tutustumista. Teemapäivät voitaisiin liittää vaikka

vuodenajan mukaan, kuten joulujuhliin tai kevätkarkeloihin. Teemaviikkoja voisivat varhaiskasvattajat toteuttaa niin, että jokin kulttuuri olisi viikon ajan läsnä päiväkodin arjessa, kuten ruokailussa ja tervehdyksissä sekä tuokioilla satujen kautta. Materiaalivihkoa voisi arvioida pidemmällä aikavälillä esimerkiksi laadullisen tutkimuksen avulla, jolloin sen käytettävyydestä saisi paremmin tietoa.

Lähteet

- Aaltonen, R., Lehtinen, T., Leppänen, K., Peltonen, T., Tarvo, M., Tuunainen, P. & Viherä-Toivonen, A. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Lasten päivähoito oppaita ja työkirjoja 2008:3. Helsingin kaupunki sosiaalivirasto.
http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaisvarhaiskasvat_2008.pdf. 5.10.2016.
- Eerola-Pennanen, P. 2016. Monikulttuurisuuskasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Frisk, O. & Tulkki, H. 2005. Kulttuuriavain. Keuruu: Otava.
- Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2011.
- Halme, K. 2011. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A.-L. (toim.) Lapsi ja kieli. Helsinki: Uni-grafia Oy.
- Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel Oy.
- Huttunen, L., Löytty, O., Rastas, A. 2005. Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja yllirajaisia suhteita. Teoksessa Rastas, A., Huttunen, L., Löytty, O. (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. 2001. Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Jaakola, S. & Lindholm, K. 2016. Matka maailman ympäri. Toiminnallisia menetelmiä monikulttuurisuuskasvatuksen varhaiskasvatuksessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäyte-työ.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107273/Jaakola_Salla_Lindholm_Katja%20Helsinki.pdf?sequence=1. 29.9.2016.
- Joensuun kaupunki. 2012. Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset varhaiskasvatuksessa.
<http://www.joensuu.fi/documents/11127/58109/Joensuun+kaupungin+varhaiskasvatussuunnitelma.pdf/960d25ef-d73c-4dd5-90d7-6ce41aa18987>. 23.2.2016.
- Joensuun kaupunki. 2015. Äkkiväärän päiväkotit.
<http://www.joensuu.fi/akkivaaranpaivakoti>. 22.2.2016.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K., 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna 2009.
- Kahiluoto, T., Remsu, N. & Jauhola, H. 2007. Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Selvityksiä 2007: 62. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Karppinen, J.A. & Lomaa, T. 2015. Seikkaillen elämyksiä 3. Suomalainen seikkailupedagogiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Karppinen, J.A. 2007. Elämyksestä kokemukseen ja oppimiseen. Teoksessa Karppinen, J.A. & Lomaa, T. (toim.) Seikkaillen elämyksiä. Seikkai-

- lukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Kemppainen-Koivisto, R. & Salmio, T. 2008. Matkalla suvaitsevaisuuteen. Kansainvälisyyskasvatuksen menetelmäopas 5–8-vuotiaiden lasten ohjaajille. Helsinki: Suomen YK-liitto ry.
- Kettunen, T. & Lepola, N. 2012. "Mun korvat tais jäädä pullataikinaan...". Monikulttuurisuuskasvatusta elämyspedagogisin keinoin 4-5 -vuotiaille. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/51121/kettunen%20tiina_lepola%20niina.pdf?sequence=1. 29.9.2016.
- Koskensalmi, S. & Lauttio, L-M. 2002. Kehittämishankkeet - Muutos parempaan. Teoksessa Kari Lindström & Anneli Leppänen (toim.) Työyhteisön terveys ja hyvinvointi. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Kupila, P. 2004. Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Arviointi yhteisöllisenä toimintana. Helsinki: Tammi.
- Linna, S., 2016. Haastattelu 12.2.2016.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2016. Lapsen kasvu ja kehitys.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/. 5.10.2016.
- Mäkinen, M. 2016. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus. 2016. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Paavola, H. & Talib, M-T. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Juva:PS-Kustannus .
- Pitkänen, P. & Raunio, M. 2011. Kohtaamisia ja kokemuksia monikulttuurisissa toimintaympäristöissä. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. 2016a. Strategia 2015-2020.
<http://www.pksotu.fi/>. 22.2.2016.
- Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. 2016b. Moni-JAKE.
<http://www.pksotu.fi/>. 22.2.2016.
- Rantanen, T. & Toikko, T. 2009. Sosiaalialan kehittämistoiminnan metodologista paikannusta. Teoksessa Viinamäki, L. Sosionomilta eivät hommat lopu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK-tutkinnoissa. (toim.) Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja 2009:1.
http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf . 13.10.2016.
- Rastas, A. 2008. Kuinka rasismi värittää kulttuuria ja identiteettejä. Teoksessa Lahikainen, A., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Vantaa: WSOY.
- Raunio, M., Säävälä, M., Hammar-Suutari, S. & Pitkänen, P. 2011. Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien kohtaaminen arjessa. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Rostedt, D. & Nevala, S. 2011. Monikulttuurisuusosaamisen kehittäminen Hovirinnan päiväkodissa -opas työntekijöille. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

- https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35522/Nevala_Sanna.pdf?sequence=1. 29.9.2016.
- Salas, L. M., Roe-Sepowitz, D. & LeCroy, C. W. 2012. Small Group Theory. Teoksessa Dulmus, C. N., Sowers, K.M. & Thyer, B.A. (toim.) Human Behavior in the Social Environment: Theories for the Social Work Practice. Somerset, NJ, USA: John Wiley & Sons.
- Salonen, K. 2013a. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turun ammattikorkeakoulu. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 26.4.2016.
- Salonen, K. 2013b. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli. Teoksessa Hautala, T., Ojalehto, M. & Saarinen, J. (toim.) Työelämää kehittämässä. Ammattikorkeakoulu projektimaisten kehittämisen kumppanina. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 67.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WSOY.
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Maahanmuuttotyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:62. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114451/Selv200762.pdf?sequence=1>. 10.10.2016.
- Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. 2000. Kulttuurienvälinen kasvatus. Ideoita, harjoituksia, leikkejä ja roolipelejä. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsen, A. Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.
- Talentia ry. 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Helsinki: Ammattieettinen lautakunta.
- Telemäki, M. 1998. Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan. Kajaani: Oulun Yliopisto.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Varhaiskasvatus. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>. 23.2.2016.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lapsen osallisuus. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>. 5.10.2016.
- Timonen, P. 2013. Maailman lapset - Kaiken maailman lapsia? Varhaiskasvatuksen työntekijöiden asennoituminen päivähoidon monikulttuurisuuteen. Pro gradu -tutkielma. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20131090/urn_nbn_fi_uef-20131090.pdf. 28.10.2016.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2016. Kotouttaminen.fi. Kotoutumisen kaksisuuntaisuus. http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotouttamisty-on_tautaa/kotouttamistyyn_periaatteet/kotoutumisen_kaksisuuntaisuusustyohon. 1.10.2016.
- Varhaiskasvatuslaki 580/2015.
- Viitala, R. 2007. Henkilöstöjohtaminen. Strateginen kilpailutekijä. Helsinki: Edita Publishing Oy.

- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A.
2013. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Liite 1

Toimeksiantosopimus Äkkiväärän päiväkot

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIAOTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Äkkiväärän päiväkot
Toimeksiantajan edustaja:	Sari Linna / syksy 2016 Jukka Niiranen
Osoite:	Äkkiväärä 9, 80140 Joensuu
Puhelinnumero:	[REDACTED]
Sähköposti:	[REDACTED]

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1401242 Lotta Seppälä 1201316 Saara Lempessalmi
Puhelinnumero:	[REDACTED]
Sähköposti:	[REDACTED]

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Monikulttuurisuuskasvatuksen tukeminen
Toteutusmuoto	Toiminta varhaiskasvatusryhmissä
Aikataulu	syyskuu 2016 - lokakuu 2016
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	-

Toimeksiantajan sitoumukset	
toimitilat, lapsiryhmä, opiskelijaohjaus, menetelmien testaus	

Opiskelijan sitoumukset	
toiminnan suunnittelu, toteutus, tiedottaminen, vastuvelvollisuus	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Miia Pasanen, Päivi Putkuri

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 16.5.2016	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys Saara Lempessalmi Lotta Seppälä SAARA LEMPESALMI LOTTA SEPPÄLÄ
Päiväys 16.5.2016	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys Sari Linna
Päiväys 20.5.2016	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys Päivi Putkuri

Liite 2

Toimeksiantosopimus Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry
Toimeksiantajan edustaja:	Elina Pajula
Osoite:	Siltakatu 20 A 11, 80100 Joensuu
Puhelinnumero:	[REDACTED]
Sähköposti:	[REDACTED]@pksotu.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1401242 Lotta Seppälä 1201316 Saara Lempeessalmi
Puhelinnumero:	[REDACTED]
Sähköposti:	[REDACTED]

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	monikulttuurisuuskasvatuksen tukeminen
Toteutusmuoto	toimiminen varhaiskasvatusryhmässä
Aikataulu	syyskuu - lokakuu 2016
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	-

Toimeksiantajan sitoumukset	
ohjauskeskustelut, blogitieteen tarjoaminen	

Opiskelijan sitoumukset	
blogin kirjoittaminen, ohjaukseen osallistuminen	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Miia Pasanen, Päivi Putkuri

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 23.5.2016	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys Saara Lempeessalmi, Saara Lempeessalmi Lotta Seppälä, Lotta Seppälä
Päiväys 16.5.2016	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys EQ, Elina Pajula
Päiväys 20.5.2016	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys Päivi Putkuri, Päivi Putkuri

Liite 3 Tutkimuslupa

JOENSUUN KAUPUNKI

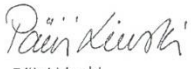

Viranhaltijapäätös

1

Varhaiskasvatus - ja koulutuskeskus
Päivähoidon johtaja

23.6.2016 §8

1855/13.00/2013

Hakija/asianosainen	Lempessalmi Saara, Seppälä Lotta
Asia	Tutkimusluvan myöntäminen/ Saara Lempessalmi, Lotta Seppälä
Päätöksen perustelut	Saara Lempessalmi ja Lotta Seppälä opiskelevat Karelia-ammattikorkeakoulussa, sosiaalialan koulutusohjelmassa. He hakevat lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvää tutkimusta Äkkiväärän päiväkodissa. Tutkimuksen aihe on monikulttuurisuuskasvatuksen tukeminen. Tutkimuksen kohde on Tarutossut-ryhmän lapset ja kasvattajat. Aineisto kerätään toiminnallisilla menetelmillä ja keruun ajankohta on elokuu-marraskuu 2016.
Päätös	Myönnän Saara Lempessalmelle ja Lotta Seppälälle luvan tutkimukseen liittyen opinnäytetyöhön. Tutkimuksen kohde on Äkkiväärän päiväkodin Tarutossut-ryhmän lapset ja kasvattajat. Aineisto kerätään toiminnallisilla menetelmillä elo-marraskuussa 2016. Tutkimuksen tekijöitä sitoo vaitiolovelvollisuus eikä tutkimuksen tekemisestä saa aiheutua kustannuksia Joensuun kaupungille.
Toimivallan perusteet	Varhaiskasvatus- ja koulutusjohtajan delegointipäätös 22.3.2016 § 28.
Nähtävänäpito	Päätös asetetaan yleisesti nähtäväksi varhaiskasvatus- ja koulutuskeskuksen hallintopalvelujen toimistosa, os. Sirkkalantie 12 A, 2.krs., tiistaina 28.6.2016 klo 9.
Allekirjoitus	Päivähoidon johtaja Päivi Liuski
Tiedoksianto	Päätöksen olen tänään antanut tiedoksi Saara Lempessalmelle ja Lotta Seppälälle, Äkkiväärän päiväkotiin sekä varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunnalle. 23.6.2016 toimistos sihteeri Päivi Miettinen Lisätietoja: päivähoidon johtaja Päivi Liuski p. 050 356 5480

Liite 3
Tutkimuslupa

JOENSUUN KAUPUNKI

Viranhaltijapäätös

2

Varhaiskasvatus - ja koulutuskeskus
Päivähoidon johtaja

23.6.2016 §8

OIKAISUVAATIMUSOHJEET

Päätöksen tekijä	Päivähoidon johtaja
Oikaisuvaatimusoikeus	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.
Oikaisuvaatimusviranomainen	Joensuun kaupungin varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunta Käyntiosoite: Sirkkalantie 12 A, 2. krs. Postiosoite: Sirkkalantie 12 A, 2. krs., 80100 Joensuu Sähköposti: koulutuspalvelukeskus@jns.fi
Oikaisuvaatimusaika ja sen alkaminen	Oikaisuvaatimus on tehtävä neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimusaikaa laskettaessa tiedoksisaantipäivää ei oteta lukuun. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän (7) päivän kuluttua siitä, kun päätöstä koskeva pöytäkirjanote on lähetetty hänelle kirjeellä. Mikäli tiedoksianto on toimitettu saantitodistusta vastaan tai luovuttamalla asiakirjat asianosaiselle, asianosaisen katsotaan saaneen tiedon saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana.
Pöytäkirjan nähtäväksi asettaminen	Pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi 28.6.2016
Tiedoksianto asianosaiselle	X Lähetetty tiedoksi kirjeellä (kuntalaki 95 §) ja annettu postin kuljetettavaksi Asianosaiset: Saara Lempessalmi ja Lotta Seppälä Pvm / tiedoksiantaja: 23.6.2016/Päivi Miettinen
	Luovutettu asianosaiselle, paikka, pvm ja tiedoksiantajan allekirjoitus
	Asianosainen
	Vastaanottajan allekirjoitus
	Muulla tavoin, miten

Liite3 Tutkimuslupa

Oikaisuvaatimuksen sisältö

Oikaisuvaatimuksessa, joka on osoitettava Joensuun kaupungin varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunnalle, on ilmoitettava

- oikaisuvaatimuksen tekijän nimi ja kotikunta
- postiosoite ja puhelinnumero, joihin asiaa koskevat ilmoitukset oikaisuvaatimuksen tekijälle voidaan toimittaa
- päätös, johon haetaan oikaisua
- miltä kohdin päätökseen haetaan oikaisua ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi
- perusteet, joilla oikaisua vaaditaan

Oikaisuvaatimuskirjelmä on oikaisuvaatimuksen tekijän, hänen laillisen edustajansa tai asiamiehensä allekirjoitettava. Jos oikaisuvaatimuksen tekijän puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä tai jos oikaisuvaatimuskirjelmän laatijana on muu henkilö, oikaisuvaatimuskirjelmässä on ilmoitettava myös tämän nimi ja kotikunta.

Oikaisuvaatimuksen toimittaminen

Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä. Jos oikaisuvaatimusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, joului- tai juhannusaatto tai arkilauantai, saa oikaisuvaatimusasiakirjat toimittaa oikaisuvaatimusviranomaiselle ensimmäisenä sen jälkeisenä arkipäivänä. Omalla vastuulla oikaisuvaatimusasiakirjat voi lähettää postitse tai toimittaa lähetin välityksellä. Postiin oikaisuvaatimusasiakirjat on jätettävä niin ajoissa, että ne ehtivät perille viimeistään oikaisuvaatimusajan viimeisenä päivänä ennen oikaisuvaatimusviranomaisen aukioloajan päättymistä. Oikaisuvaatimuksen voi lähettää omalla vastuullaan myös telefaksina tai sähköpostiviestinä. Tällöin oikaisuvaatimuksen on oltava perillä viimeistään oikaisuvaatimusajan viimeisenä päivänä ennen oikaisuvaatimusviranomaisen aukioloajan päättymistä. Jos oikaisuvaatimus on toimitettu telefaksina tai sähköpostilla, alkuperäinen oikaisuvaatimus on toimitettava viipymättä oikaisuvaatimusviranomaiselle.

Liite 4
Tiedote vanhemmille
Hei vanhemmat!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Karelia-ammattikorkeakoulusta ja suoritamme opinnoissamme lastentarhanopettajan kelpoisuutta.

Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Äkkiväärän päiväkodin Tarutossut -ryhmän sekä Pohjois-Karjalan sosiaalityökeskuksen kanssa. Opinnäytetyömme aiheena on kulttuurien moninaisuuden kohtaaminen elämyspedagogisin menetelmin. Tavoitteenamme on kehittää Äkkiväärän päiväkodin monikulttuurisuuskasvatusta ja opinnäytetyömme tuotoksena syntyy varhaiskasvattajille monikulttuurisuuskasvatusta tukeva materiaalivihko.

Lapset osallistuvat ohjaamiimme erilaisiin harjoituksiin, joissa käytetään luovia menetelmiä ja elämyspedagogiikkaa, kuten musiikkia, kuvallista ilmaisua ja liikunnallisia harjoitteita. Tuokioita ohjaavat päiväkodin työntekijät ja me opinnäytetyöntekijät. Ohjauksemme tapahtuvat päiväkodissa syksyn 2016 aikana.

Jos teillä on kysyttävää opinnäytetyöstä, kerromme mielellämme lisää sähköpostitse.

saara.lempessalmi@edu.karelia.fi ja lotta.e.seppala@edu.karelia.fi

Ystävällisin terveisin
Saara Lempessalmi ja Lotta Seppälä
Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala

Liite 5

Ohjauskertojen päivämäärät

Hei!

Tässä ohjauskertojen päivämäärät, jolloin tutustumme tuokioilla eri maihin ja kulttuureihin. Voisiko lapsesi tuoda kotoa jonkin oman maan kulttuuriin kuuluvan asian tai esineen elävöittämään monikulttuurisuusmatkaamme? Se voi olla esimerkiksi musiikkia, valokuva, lelu, koriste tai jotain muuta. Kiitos paljon!

Hello!

Here are the dates when we visit and learn about different cultures. Is it possible that your child could bring something that belongs to your culture to the daycare to brighten our multicultural trip? It can be for example music, a photo, a toy, an ornament or something else. Thank you very much!

Maanantai 12.9.	Intia
Torstai 15.9.	Bangladesh
Maanantai 19.9.	Venäjä
Torstai 22.9.	Suomi

Liite 6

Lasten luvat

SAAKO LAPSESI OSALLISTUA OPINNÄYTETYÖHÖN KUULUVIIN TUOKIOIHIN?

	KYLLÄ	EI
--	-------	----

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys _____

MATERIAALIVIHKO MONIKULTTUURISUUSKASVATUKSEEN

*"Avoimella mielellä, kun polkuasi kuljet,
myöskin toiset rajattomaan ilon piiriin suljet.*

*Katso tarkkaan perhosta
ja härkää suuren suurta;
eivätkö ne ole ihan samaa sukujuurta.*

*Katso kirpun koipia
ja kirahvin kaulaa –
samaa melodiasa koko olevainen laulaa.*

Koiralla on käpälät ja gorillalla käsi.

*Maailma on maailma
myös sinun silmissäsi."*

-Jukka Itkonen

Sisällysluettelo

1	Alkusanat	2
2	Kulttuurienvälinen kasvatus varhaiskasvatuksessa.....	3
3	Harjoitukset: erilaisuus/samankaltaisuus.....	4
4	Harjoitukset: yhteisöllisyys ja kulttuurit.....	7
5	Musiikkileikit.....	10
6	Matkalla maailmalla-ohjauskokonaisuudet.....	11
	6.1 Intia.....	11
	6.2 Bangladesh.....	13
	6.3 Venäjä.....	14
	6.4 Suomi.....	15
	6.5 Muistelu.....	17
7	Kirjavinkit.....	19
	Lähteet.....	21

ALKUSANAT

Tämä materiaalivihko on tehty osana opinnäytetyötämme syksyllä 2016. Yhteistyökumppaneitamme ovat olleet Äkkiväärän päiväkotia ja Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Vihkosta löydät lyhyesti teoriaa siitä, mitä monikulttuurisuuskasvatus on varhaiskasvatuksessa tänä päivänä. Materiaalivihko sisältää monipuolisesti harjoituksia, jotka käsittelevät ihmisten ja kulttuurien moninaisuutta. Tässä vihkossa on myös testaamiamme elämyspedagogisia ohjauskokonaisuuksia, joissa tutustutaan eri kulttuureihin. Materiaalivihkon lopusta löydät hyviä kirjavinkkejä aiheesta, joita voit käyttää lasten kanssa työskennellessä. Voit käyttää harjoituksia sellaisenaan tai soveltaen niitä ryhmällesi sopiviksi. Useimmat harjoituksista ovat nopeasti ja helposti toteutettavia.

Toivomme Teille mukavia ja avartavia kokemuksia viikon parissa!

Saara Lempessalmi ja Lotta Seppälä
Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala

2 KULTTUURIENVÄLINEN KASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Yleinen päämäärä kulttuurienvälisessä kasvatuksessa on vastavuoroisen vuorovaikutuksen edistäminen eri yhteisöjen sekä vähemmistöjen ja enemmistöjen välillä. Kulttuurienvälisen kasvatuksen avulla pyritään hyväksymään erilaiset kulttuurit ja niiden identiteettien olemassaolo.

(Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi ry 2000, 46.)

Varhaiskasvatuksessa olisi hyvä tutustua monien eri kulttuurien ja uskontojen perinteisiin ja tapoihin. Tärkeää olisi tutustua eri ryhmien ajattelutapoihin ja tarinoihin kulttuurien taustalla, jotta lasten ymmärrys asioista lisääntyisi. Lapsilla on tapana ottaa mallia aikuisista, siksi yksi tärkein tapa opettaa lapsille toisten kunnioittamista on olla itse kunnioittava ja avoin ihmisiä ja eri uskontoja kohtaan. (Timonen 2013, 28–29.) Varhaiskasvatuksessa monikulttuurisuuskasvatuksen avulla pyritään edistämään lasten kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja (Opetushallitus 2016, 17).

Monikulttuurisen lähestymistavan pyrkimyksenä on mm. vähentää syrjintää ja ennakkoluuloja. Siinä korostuvat lapsen myönteisen minäkuvan vahvistaminen sekä toisen kunnioittaminen ja huomioiminen. Tavoitteena monikulttuurisessa lähestymistavassa on ryhmässä olevien lasten kulttuuritaustoihin tutustuminen ja tietoisuuden lisääminen. (Eerola-Pennanen 2016, 241–242.)

Jotta maahanmuuttajataustaisen lapsen kokonaisvaltainen kasvu ja kehitys turvataan varhaiskasvatuksessa, on tärkeää vahvistaa varhaiskasvattajien monikulttuurisuusosaamista. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2007, 28.) Lapsen kannalta merkittävää on, kuinka kasvattaja huomioi myönteisesti lapsen edustaman kulttuurin ja maailmankuvan. (Paavola & Talib 2010, 74–75.)

Uusissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty kieli- ja kulttuuritietoisuuden toteutuminen varhaiskasvatuksessa. Kasvattajat voivat vahvistaa yhdessä lasten kanssa lasten kulttuurillista osaamista sekä vuorovaikutustaitoja harjoittelemalla toisen asemaan asettumista ja tarkastelemalla tilanteita ja asioita rakentavasti eri näkökulmista. Varhaiskasvatuksessa saadut tiedot, taidot sekä kokemukset kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä käyttää, omaksua ja muuttaa kulttuuria. Lasta on tuettava kulttuuri-identiteetin rakentumisessa sekä myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön. Varhaiskasvattajien malli moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa on tärkeää. (Opetushallitus 2016, 17.)

3

TEEMA: ERILAISUUS/SAMANKALTAISUUS

1. Pyydä yhtä lasta seisomaan hetkeksi muiden eteen tarkasteltavaksi. Muut sulkevat silmänsä. Tee sillä välin jokin pieni muutos lapseen, esim. avaa nappi. Toiset yrittävät arvata, mikä muutos on tehty. Harjoitusta voi vaikeuttaa tekemällä useita pieniä muutoksia. Tätä voi leikkiä myös pareittain, jolloin muutoksen tekijä vaihtuu vuoron perään.

Lähde: Koskenlahti, H. 2013.

2. Pyydä lapsia painamaan omia sormenjälkiään paperille käyttäen esim. leimasimen mustetyynyä. Tutkikaa niitä yhdessä esim. suurennuslaseilla. Miten sormenjäljet eroavat toisistaan? Onko niissä kaikissa jotakin samanlaista?
Tarvikkeet: Paperia, leimasin, suurennuslasi

Lähde: Koskenlahti, H. 2013.

3. Piiriin on merkattu jokaiselle oma paikka (esim. lattiamuotopaloilla). Yksi on piirin keskellä ja miettii asian, josta hän itse pitää, esim. jäätelö. Hän sanoo: "Minä pidän jäätelöstä. Pidätkö sinä?" He, joiden kohdalla asia on totta, vaihtavat paikkaa piirissä, samoin kysymyksen esittäjä vaihtaa paikkaa. Hän, joka jää ilman paikkaa, on uusi kysyjä.
Tarvikkeet: Lattiamuotopalat

Lähde: Koskenlahti, H. 2013.

4. Ohjaaja sanoo ominaisuuden, esim. "kenellä on vihreät silmät, tekevät he kuperkeikan, kenellä on raidalliset sukat, hyppäävät he ilmaan.." ym. Myös lapset pääsevät keksimään ominaisuuksia ja liikkeitä. Tämä harjoitus on hyvä tehdä vaikkapa jumppasalissa, koska tässä tarvitaan tilaa.

Lähde: Koskenlahti, H. 2013.

5. Pyydä lapsia leikkaamaan lehdistä erilaisten ihmisten kuvia. Kun kuvia on tarpeeksi, tutkikaa niitä tarkemmin. Miltä kuvissa olevat ihmiset näyttävät? Mitähän he miettivät? Mitähän heille on tapahtunut päivän aikana? Mitähän he tekevät seuraavana päivänä? Kuvia voi hyödyntää rakentamalla yhteisen kollaasin tai kuvittamalla lasten kanssa keksimän tarinan.

Tarvikkeet: Sanoma- tai aikakausilehtiä, sakset, liima, kartonkia

Lähde: Koskenlahti, H. 2013.

6. Toimitaan pareittain. Parit saavat tehtäväksi leikata lehdistä kuvia ihmisistä, joista he tekevät mielikuvitusperheen. Kuvat liimataan paperille. Pari saa itse päättää, millaisen perheen he muodostavat ja minkä nimisiä perheenjäseniä siihen kuuluu. Jokaisen perheenjäsen kohdalla tulee miettiä, miksi hän on tärkeä osa perhettä ja missä asioissa hän on taitava. Esitellään ja kerrotaan mielikuvitusperheistä toisille. Ohjaaja korostaa, että jokainen perhe on yhtä tärkeä.

Tarvikkeet: Sanoma- tai aikakausilehtiä, sakset, paperia, liimaa

Lähde: Koskenlahti, H. 2013.

7. Istutaan piirissä. Ohjaaja sanoo väittämiä, joihin lapsien tulee viitata, jos väite pitää paikkaansa. Keskustellaan väittämien pohjalta siitä, mikä meitä yhdistää, ja millä tavoin olemme erilaisia.

Väittämiä:

- Minulla on siniset silmät.
- Käyn esikoulua.
- Olen poika.
- Minulla on ruskeat hiukset.
- Olen tyttö.
- Pidän leikkimisestä.
- Olen lapsi.

Lähde: Kukkamaa, P. & Lindström, H. 2013.

8. Jaetaan lapset pareiksi. Toinen lapsista käy makaamaan suurelle paperille selälleen ja toinen piirtää paperin päällä makaavan lapsen vartalon ääriviivat. Kun molemmat lapset on piirretty, tutkivat lapset peilin avulla omaa ulkonäköään. Minkä väriset silmät minulla on? Minkä väriset hiukset minulla on? Olenko pitkä vai lyhyt? Mitä minulla on päälläni? Tämän jälkeen lapset pääsevät maalamaan oman kuvansa itseä kuvaavilla väreillä. Ohjaaja voi auttaa lasta hahmotamaan oikeat värit oikeaan paikkaan. Lopussa tarkastellaan lasten kuvia ja keskustellaan heränneistä tunteista ja siitä, mitä samankaltaisuuksia ja mitä eroavaisuuksia lasten kuvien välillä on.

Tarvikkeet: Iso rullapaperi, kyniä, pullo- tai vesivärit

9. Ohjaaja kertoo alussa tarinan. Tarinan lukemisen jälkeen lapsille esitetään väittämiä erilaisuudesta. He asettuvat "samaa mieltä, eri mieltä, en osaa sanoa" -janalle mielipiteensä mukaan. Janan eri kohdat voi merkitä esimerkiksi teipillä tai erivärisillä lapuilla lattiaan tai seinään. Leikkiä voi helpottaa siten, että lapsi näyttää peukalollaan, mitä mieltä on väittämistä. Jokaisen väittämän kohdalla muutama lapsi voi kertoa, miksi on valinnut juuri sen kohdan. Huom! Kasvattaja voi muokata leikin väittämiä käsiteltävän teeman mukaan.

Tarvikkeet: Teippiä, erivärisiä papereita

Tarina:

"Eräänä sunnuntaina Asimiina luki lempikirjaansa, jossa kerrottiin eläimistä eri puolilta maailmaa. Asimiina tutki kuvia tiikereistä, käärmeistä, jääkarhuista ja linnuista. Jokainen eläin oli erilainen. Ne olivat erivärisiä, erikokoisia ja ne söivät erilaista ruokaa. Toiset eläimet asuivat metsissä, toiset vedessä, toiset kylmässä ja toiset lämpimässä. Asimiina hämmästeli, miten paljon erilaisia eläimiä maailmassa onkaan ja kuinka jokaisella eläimellä on oma tärkeä paikkansa ja tehtävänsä luonnossa. Hän alkoi pohtia myös ihmisiä. Kaikki ihmisetkin ovat erilaisia. Asimiina muisteli sitä kertaa, kun hän oli leikkimässä leikkipuistossa ja näki siellä paljon erilaisia lapsia. Lapset olivat eripituisia, heillä oli erivärisiä hiuksia, joillakin lapsilla oli erivärinen iho ja jotkut puhuivat eri kieltä. Kaikilla lapsilla oli erilaiset vaatteet ja he leikkivät erilaisia leikkejä. Silti kaikki lapset leikkivät puistossa yhdessä. Asimiina muisti, kuinka isoäiti oli kertonut hänelle, että koulunkäynti ja leikkiminen ovat jokaisen lapsen oikeuksia. Ihonvärillä, ulkonäöllä tai sillä, mitä kieltä lapsi

puhuu, ei ole merkitystä. Jokaisella lapsella on samat oikeudet. Asimiina mietti, kuinka hienoa onkaan, että aivan kuten erilaisilla eläimilläkin on oma paikkansa, myös jokainen ihminen on yhtä tärkeä ja arvokas.”

Väittämiä:

- Vain pojat pelaavat jalkapalloa.
- Vain lapset voivat käydä päiväkotia.
- Kaikki lapset ovat erilaisia.
- Pyörätuolissa oleva lapsi voi leikkiä muiden kanssa.
- Kaikki lapset voivat leikkiä yhdessä.
- On hyvä, että lapset puhuvat eri kieliä.

Lähde: Kukkamaa, P. & Lindström, H. 2013.

10. Ohjaaja on etsinyt kuvan tai vaikkapa kirjan, jossa on lapsia eri kulttuureista. Keskustellaan yhdessä lasten kanssa. Millaisia lapsia kuvassa on? Miten kuvan lapset eroavat toisistaan? Mikä heitä yhdistää?
Tarvikkeet: Kuvia lapsista, katso kirjavinkit!

4 TEEMA: YHTEISÖLLISYYS JA KULTTUURIT

1. Seistään piirissä, heitetään lankakerää sanoen aina sen lapsen nimi ja jokin mukava asia hänestä, jolle kerä heitetään. Jokainen pitää kiinni langasta ja lopulta siitä muodostuu verkko, joka kuvastaa ryhmää ja ryhmäläisten välistä luottamusta ja yhteisöllisyyttä. Lopussa keritään lanka takaisin kerälle.
Tarvikkeet: Lankakerä
2. Musiikin soidessa kävellään ympäri tilaa ja kun musiikki loppuu, tervehditään lähinnä olevaa ohjeiden mukaan. Ohjaaja voi pohjustaa leikkiä kertomalla, että eri kulttuureissa tervehtiminen voi tapahtua eri tavalla kuin Suomessa on tapana tehdä.
Tarvikkeet: Musiikkia, cd-soitin

Kaveria tervehditään:

- kättelemällä
- taputtamalla olalle
- lyömällä kädet yhteen
- laittamalla polvet yhteen
- laittamalla selät vastakkain
- itse keksimällä tavalla

Lähde: Kukkamaa, P. & Lindström, H. 2013.

3. Afrikkalainen hippaleikki. Yksi leikkijöistä valitaan antiloopiksi ja muut ovat metsästäjiä. Metsästäjät asettuvat piiriin pitäen toisiaan kädestä, antilooppi menee piirin keskelle. Antilooppi yrittää päästä metsästäjien keskeltä ulos. Kun se onnistuu, muut lähtevät juoksemaan sitä kiinni. Kiinni saatu antilooppi tulee metsästäjien rinkiin ja kiinniottaja pääsee antiloopiksi.

Lähde: Suomen partiolaiset 2012.

4. Thaimaalainen palloleikki. Leikkijät ovat piirissä ja he heittelevät pientä palloa ilmaan. Leikkijät eivät saa käyttää käsiään, vaan heidän täytyy pitää pallo ilmassa päänsä, polviensa, kyynärpäiden ja jalkojen avulla.
Tarvikkeet: Ilmapallo tai muu kevyt pallo

Lähde: Suomen partiolaiset 2012.

5. Kiinalainen hippaleikki. Leikkijät menevät jonoon ja ottavat edessä olevaa lantilta tiukasti kiinni. Ensimmäinen on lohikäärmeen pää, joka on niin nälkäinen että haluaa syödä häntänsä. Hännän kiinni saatuaan vaihdetaan päätä ja häntää.

Lähde: Suomen YK-liitto 2013.

6. Afrikkalainen hippaleikki. Yksi lapsista on Herra Leijona. Muut seisovat huoneen/kentän toisella laidalla, Herra Leijona vastakkaisella laidalla. Osallistujat kyselevät yhteen ääneen leijonalta: "Paljonko kello on, Herra Leijona?" Leijona vastaa: "Vielä ei ole aika." Muutaman kyselykerran jälkeen leijona vastaa: "NYT!" Silloin muut lähtevät juoksemaan leijonan suuntaan. Leijona yrittää ot-

taa muita kiinni ja kiinni jäänet jäävät vangeiksi. Sekä leijona että osallistujat juoksevat aina eteenpäin. Leijona ei saa kääntyä tulosuuntaansa. Leikki jatkuu, kunnes kaikki ovat jääneet vangeiksi. Jos leijona ei saa ketään kiinni kolmella kerralla, on leijona sairas ja tilalle valitaan uusi leijona. Jos taas leijona on liian etevä, tulee hänen saada jokaisella kerralla vähintään kolme osallistujaa kiinni.

Lähde: Suomen YK-liitto 2013.

7. Lapset kävelevät vapaasti tilassa. Kerro, missä ympäristössä kulloinkin liikutaan. Esim. suo, viidakko, ruuhkainen kaupunki, kaatopaikka, ranta. Lasten pitää muuttaa liikkumistaan mielikuvitusympäristön mukaiseksi. Auta lapsia kysyen ”miltä siellä tuoksuu?”, ”voiko siellä liikkua nopeasti”, ”kuuluuko ympäriltäsi ääniä?”. Anna lapsille aikaa päästä mukaan aina uuteen ympäristöön. Myös lapset voivat ehdottaa, missä seuraavaksi liikutaan. Keskustelkaa lopuksi, mikä ympäristö tuntui mukavalta ja mikä ei. Apuna havainnollistamaan ympäristöjä voidaan käyttää musiikkia. Huom! Eri ympäristöt voivat olla myös eri maita ja niiden erilaisia maastoja.

Tarvikkeet: Cd-soitin, musiikkia

Lähde: Koskenlahti, H. 2013.

8. Botswanalainen eläinleikki. Lapset seisovat puoliympyrässä. Leikin johtaja on heidän edessään. Johtajan sanoessa jonkin eläimen nimen, joka osaa lentää, hyppäävät lapset ylös taputtaen käsiään pänsä yläpuolella. Johtaja jatkaa sanomalla eri eläinten nimiä. Niiden eläinten kohdalla, jotka eivät osaa lentää, on lasten pysyttävä paikallaan. Kun lapsi reagoi huutoon väärin, tippuu hän pois pelistä. Välillä vaihdetaan johtajaa. Eläinten nimet voidaan myös sitoa tarinaan, jossa matkataan eri maanosissa. Tällöin johtaja pyrkii sanomaan niitä eläimiä, joita esiintyy ko. maassa, eläintarhassa tai maatilalla. Leikkiä voi vaikeuttaa lisäämällä erilaisia liikkeitä.

Lähde: Lehtonen-Inkinen, P. & Myllärniemi, P. 2004.

9. Afrikkalainen naamio. Piirretään kartongille ellipsi. Sen tulee olla suurempi kuin oma pää. Kuvio leikataan irti kartongista ja siihen tehdään silmien kohdalle aukot. Naamio koristellaan yksinkertaisilla kuvioilla. Suu, silmät ja nenä piirretään liioitelleen. Naamioon kiinnitetään kuminauha takapuolelle. Kuminauha mitataan jokaisen lapsen päähän sopivaksi.

Tarvikkeet: Väriliituja, A3-kokoista kartonkina, kuminauhaa ja sakset

Lähde: Kotka, R. 2007.

5 MUSIIKKILEIKIT

Huom! Musiikkimatka saman taivaan alla -kirjasta löytyy nuotit seuraaviin leikkeihin. Et välttämättä kuitenkaan tarvitse niitä, sillä lasten kanssa voi improvisoiden itse keksiä melodian ja rytmin musiikkiin.

1. Italialainen tarantella-tanssi:

Tanssijat tekevät piirin, jossa seisovat käsi kädessä.

Musiikin alussa eli A-osassa tanssijat ottavat 6 kävelyaskelta oikealle ja 2 polkuaskelta. B-osassa hyppyaskelin mennään piirin keskelle.

Nuotit löytyvät Musiikkimatka saman taivaan alla -kirjasta sivulta 35.

2. Aasia, japanilainen musiikki

Japanilaisessa laulussa Kobuta, soitetaan kehosoittimin. Laulussa toistetaan sanoja "kobuta kobuta" eli pikkupossu, "tanuki tanuki" eli pulleavatsainen mäyrä, "kitsune kitsune" eli kettu ja "neko neko" eli kissa. Jokaisen eläimen kohdalla soitetaan tiettyä kehosoitinta. Päätetään yhdessä mitä kehosoittimia käytetään.

3. Afrikkalainen musiikki

Laulu: "Kaikki voi olla mukana laulaa SABO KOAJA, KADO KADE, A-A SABO KOAJA KADO KADE" Nuotit löytyvät sivulta 53, mutta sävelen voi myös itse improvisoida.

Soittimet jaetaan lapsille vuoron perään ja annetaan rytmi. Kun jokainen lapsi on mukana soittamassa omaa soitinta, voidaan vähitellen lisätä mukaan laulu.

Tanssi: Marakassien ja kapuloiden soittajat tulevat piiriin. Piiri liikkuu improvisoiden A-osan aikana musiikin rytmien mukaan. B-osassa huojutaan puolelta toisella paikallaan seisten. Rummut ja xylofonit eivät ole piirissä. Lapset, joilla ei ole soittimia taputtavat käsillä rytmiä ja tanssivat piirissä.

Tarvikkeet: kapulat, marakassit, xylofonipalat G, D + iso C, bongorummut ja gongarumpu.

Lähde: Eerola, K. & Ruokonen, I. 1995

6 MATKALLA MAAILMALLA -OHJAUSKOKONAISUUDET

TAVOITTEET:

- Lisätä lasten tietoisuutta eri kulttuurien moninaisuudesta
- Tukea lapsen suomen kielen osaamista
- Vahvistaa lapsiryhmän yhteisöllisyyttä

VINKKEJÄ KASVATTAJALLE:

- Jos lapset eivät ole tuttuja keskenään, ennen ohjauksia voidaan käyttää tutustumisleikkejä.
- Passien valmistaminen olisi hyvä tehdä ennen matkalle lähtöä. Mallia voi ottaa oikeasta passista ja sisältöä voi rikastuttaa lapsen perustiedoilla ja mielenkiinnon kohteilla.
- Lapsia voidaan pyytää tuomaan kotoaan kulttuuriinsa kuuluvia asioita, esineitä tai ruokaa sille kertaa, kun kyseistä kulttuuria käsitellään. Tuokion aloitusvaiheessa lapset esittelevät halutessaan tuomiansa asioita/esineitä.
- Tuokioiden alussa, karttapalloa tutkittaessa, ohjaaja voi osallistaa lapsia kertomaan omasta kulttuuristaan tietämiänsä ja kokemiansa asioita. Lapsi voi esimerkiksi opettaa muulle ryhmälle omalla kielellään numeroita ja tervehdyksiä.
- Tuokion sisällön selkeyttämiseksi voidaan käyttää kuvakortteja, joiden avulla ohjaaja ja lapset pystyvät seuraamaan, missä vaiheessa tuokiota ollaan menossa. Kuvakortit kiinnitetään pohjapahviin, joka laitetaan seinälle.

INTIA

Tarvikkeet:

- passit ja leimasin
- huiveja, kankaita, musiikkia ja muuta rekvisiittaa
- cd-soitin
- kasvovärit/huulipuna

- karttapallo
- kuvakirjoja kulttuurista
- esineitä kulttuurista
- mausteita
- askartelutarvikkeet
- mielipidemittari

Tuokion aloitus:

1. Jokaisen lapsen passi tarkistetaan, jonka jälkeen matkustetaan tuokiolle lentävällä matolla. Lentävä matto voi olla esimerkiksi kangas. Huone on tehty valaistuksella, värikkäillä huiveilla ja intialaisella musiikilla jännittäväksi majaksi, jonne lapset saapuvat. Ohjaaja voi odottaa tuokiolla namaste!-tervehtien lapsia.
2. Tutkitaan karttapalloa ja etsitään Intian sijainti ja mietitään eri kirjojen kuvien avulla, miltä Intiassa näyttää. Kerrotaan lapsille mikä on maan pääkaupunki, ja maistellaan/haistellaan ruokien mausteita kuten garam masalaa, currya jne. Teimme bindin eli pisteen otsaan, joka kuvastaa intialaisten suhdetta johonkin jumalaan. Bindin tekemiseen voi käyttää kasvovärejä tai huulipunaa.

Tuokio keskivaihe:

1. Ohjaaja voi etsiä tuokiolle intialaisia esineitä, rahoja, koruja, matkalippuja jne. joita tutkitaan lasten kanssa. Seuraavaksi esineillä pelataan "Mikä puuttuu?" -muistipeliä. Huivin alle piilotetaan kaikki esineet ja lapset sulkevat silmänsä. Yksi lapsista toimii piilottajana, eli hän ottaa yhden tavarat huivin alta. Lapset avaavat silmänsä ja yrittävät muistella, mikä esineistä puuttuu. Vastata saa viittaten vasta kun jokainen on ehtinyt miettiä ja muistella. Kaikki lapset pääsevät vuorollaan toimimaan piilottajana.
2. Intian lippu on valmiiksi tulostettu ja lapset leikkaavat ja liimaavat ne passeihin sa maassa vierailun merkiksi.

Tuokion lopetus:

1. Loppurentoutus joogan alkeita opetellen, eli istuen rauhassa jooga-asennossa risti-istunnassa ja hengittäen tasaisesti.
2. Kysellään lapsilta mielipidemittarin avulla, mitä mieltä he ovat tuokiosta.

BANGLADESH

Tarvikkeet:

- passit ja leimasin
- huiveja, kankaita, musiikkia
- cd-soitin
- kasvovärit
- tarvikkeet lassiin
- karttapallo
- esineitä ja kirjoja kulttuurista
- askartelutarvikkeet
- mielipidemittari

Tuokion aloitus:

1. Jokaisen lapsen passi tarkistetaan, jonka jälkeen matkustetaan tuokiolle lentävällä matolla. Koska tämän tuokion toiminta tapahtuu monessa eri tilassa, tuokioon ei ole käytetty rekvisiittaa kuten aiemmin.
2. Tutkitaan karttapalloa ja etsitään Bangladeshin sijainti ja sen pääkaupunki, sekä mietitään kuvien avulla, miltä Bangladeshissa näyttää.
3. Väritetään Bangladeshin liput ja liimataan ne passeihin.

Tuokion keskivaihe:

1. Jos ohjaajia on useampi, pienryhmä jaetaan puoliksi. Toiset menevät valmistamaan lassia eli hedelmäpirtelöä.

Tarvikkeet:

- maustamatonta tai vaniljajugurttia
- piimää
- hedelmiä, kuten persikkaa ja mangoa
- mausteena voi käyttää kardemummaa tai vaniljasokeria
- tuoretta minttua
- tehosekoitin

Sekoitetaan kaikki ainekset tehosekoittimella tai sauvasekoittimella pirtelöksi.

2. Toiset lapset tekevät kasvomaalauksia. Mallina voi olla erilaisia kuvia kasvomaalauksista ja lapset pääsevät kokeilemaan maalaamista kaverin kasvoihin. Ohjaaja auttaa tarvittaessa. Sen jälkeen ihastellaan lasten tekemiä kasvomaalauksia.

Tuokion lopetus:

1. Kuuntelemme bangladeshilaista musiikkia, lapset makaavat lattialla tai matolla ja ohjaaja sivelee lapsia huivilla.
2. Kysellään lapsilta mielipidemittarin avulla, mitä mieltä he ovat tuokiosta.

VENÄJÄ

Tarvikkeet:

- passit ja leimasin
- huiveja, kankaita, musiikkia ja muuta rekvisiittaa
- cd-soitin
- karttapallo
- esineitä kulttuurista
- askartelutarvikkeet

- tietokone videoiden näyttämistä varten
- Venäläisiä kansansatuja -kirja
- mielipidemittari

Tuokion aloitus:

1. Jokaisen lapsen passi tarkistetaan, jonka jälkeen matkustetaan tuokiolle lentävällä matolla. Huone voidaan koristella venäläisellä teemalla käyttäen musiikkia, kuvia, kankaita ym.
2. Tutkitaan karttapalloa ja etsitään Venäjän sijainti ja pääkaupunki, sekä mietitään kirjojen ja kuvien avulla, miltä Venäjällä näyttää.
3. Askarrellaan Venäjän liput ja liimataan ne passeihin.

Tuokion keskivaihe:

1. Tutustutaan videoiden avulla venäläisiin kansantansseihin, kuten ripaskaan. Esimerkiksi Youtubesta voi löytää videoita hakusanalla venäläinen kansantanssi tai ripaska. Jokainen voi käyttää omaa luovuuttaan ja ohjaaja kannustaa lapsia kokeilemaan rohkeasti liikkeitä. Tanssivideo voi pyöriä taustalla mallina ja innoittajana.

Tuokion lopetus:

1. Loppurentoutuksena ohjaaja lukee venäläisen kansansadun Hanhi-hanhiset. Satu löytyy kirjasta Venäläisiä kansansatuja, kirjoittajina Alexander & Irina Lindeberg.
2. Kysellään lapsilta mielipidemittarin avulla, mitä mieltä he ovat tuokiosta.

SUOMI

Tarvikkeet:

- passit ja leimasin
- huiveja, kankaita

- karttapallo
- esineitä kulttuurista
- askartelutarvikkeet
- kumisaapas
- suomalaisia makeisia

Tuokion aloitus:

1. Jokaisen lapsen passi tarkistetaan, jonka jälkeen matkustetaan tuokiolle lentävällä matolla.
2. Tutkitaan karttapalloa ja etsitään Suomen sijainti ja pääkaupunki sekä mietitään lasten kanssa mitä kuuluu suomalaiseen kulttuuriin.
3. Askarrellaan Suomen lippu ja liimataan se passiin.

Tuokion keskivaihe:

1. Siirrytään ulos ja lähdetään luontoon, jossa tutkitaan suomalaista syksyä (tai muuta vuodenaikaa) ja mietitään, millaiseksi luonto muuttuu vuodenaikojen vaihtuessa.
2. Jaetaan lapset pienempiin ryhmiin (2-3 hlö.) Leikitään ongelmanratkaisuleikkiä, jossa lasten tulee etsiä luonnosta eläimille pesänrakennustarvikkeita ja ruokaa talven varalle. Pyritään saamaan lapset käyttämään mielikuvitusta ja liikkumaan luonnossa tutkivalla mielellä. Leikin alkuun ohjaaja kertoo lyhyen tarinan eläimistä, jotka valmistautuvat talveen. Leikin loppuksi käymme läpi mitä kukin ryhmistä on löytänyt.

Tarina:

”Olipa kerran monia metsän eläimiä (kysytään lapsilta mitä eläimiä metsässä voisi olla), jotka huomasivat lämpimän kesän loputtua, että illat alkavat viilentyä. Eläimet ymmärsivät, että nyt oli aika alkaa valmistautua talveen. Mitä eläimet tarvitsevat selviytyäkseen Suomen kylmästä ja pitkästä talvesta?”

3. Jatkamme lasten kanssa matkaa urheilukentälle, jossa pelaamme saappaanheittoa. Tarkoituksena ei ole kilpailla siitä, kuka heittää pisimmälle vaan että kaikki pääsevät kokeilemaan.

Tuokion lopetus:

1. Piirretään maahan jana, jossa toisessa päässä on hymynaama ja toisessa surunaama. Lapset näyttävät mitä mieltä olivat tuokiosta seisomalla siinä kohti janaa, joka kuvaa lapsen tuntemuksia.
2. Lopussa maistellaan suomalaisia makeisia, kuten salmiakkia ja suklaata.

MUISTELU

Tarvikkeet:

- passit
 - karttapallo
 - rentoutusmusiikkia ja cd-soitin
 - esineitä kulttuureista muistelun tueksi
 - suurelle paperille piirretty maailmankartta
 - vesivärit ja siveltimet
 - mielipidemittari
1. Muistellaan matkaa yhdessä lasten kanssa. Jos lapset eivät jaksu keskittyä muistelemaan matkaa keskustellen, on ohjaajalla hyvä olla esimerkiksi kuvia tai muita muisteluvälineitä. Passi voi olla apuna muistelussa. Ohjaaja on piirtänyt tuokiolle valmiiksi maailmankartan, johon lasten kanssa merkataan lentoreitti ja maat, joissa ollaan vierailtu. Lapset maalaavat karttaa, vesistöt sinisellä ja mantereet haluamillaan väreillä.
 2. Loppurentoutuksessa lapset istuvat jonossa ja piirtävät toistensa selkään rauhallisen musiikin soidessa taustalla.

Tätä maailmankarttaa voi hyödyntää jatkossa, jos tarkoituksena on jatkaa matkustamista eri maihin.

7 KIRJAVINKIT

- 12 päivää maailmalla - Titta-Mari Marttinen & Emmi Jorttinen, 2014
- Auringon lapset - Maija Karjalainen, Pia Nynäs, Tytti Tuunanen & Virpi Talvitie, 2005
- Bibi muuttaa Suomeen, Katja Kallio, Maggie Lindholm & Marie El-Ahmar, 2005
- Elina vieraalla maalla - Jukka Laajarinne & Pekka Rahkonen, 2008
- Ihmesatuja eri maista - Hugh Lupton, Niamh Sharkey & Riitta Oittinen, 2002
- Jamelan leninki - Daly Niki, 2001
- Jamelan ystävä - Daly Niki, 2001
- Katselen ympäri maailmaa - Nelson Nigel, 1997
- Kiehtova maapallo - Alison Cooper & Anne McRae, 1998
- Luumunkukka ja Lohikäärme (runokirja) - Anna-Mari Kaskinen, 2007
- Maapallo meidän kotimme - Tuula Pystynen & Jari Pietiläinen, 1995
- Meidän perhe - Katri Vuorinen, Tiina Eskola & Martti Lintunen, 2016
- Mikko Mallikas ja sisukas muurahainen - Gunilla Bergström & Sanna Uimonen, 2006
- Onni-poika saa uuden ystävän - Sanna Pelliccioni, 2012
- Pikku Nunuun löytöretki - Petra Heikkilä, 2010
- Pikku Xing - Leena Virtanen, 2010
- Satumatka maailman ympäri - Heather Amery, Linda Edwards & Minna Vuorinen, 2002
- Suuri perhekirja - Stephanie Ledu & Stephane Frattini, 2009
- Tuhannen ja yhden yön tarinoita - Riikka Juvonen, 2010
- Vanhemmilta kielletty iso matkailukirja - Michael Dubois, Katri Hilden & Jane Price, 2011
- Vuosituhannen sadut - Tomi Kontio, Titta-Mari Marttinen, Eppu Nuotio, Timo Parvela & Julia Vuori, 2007

- Xing ja sukulaiset - Leena Virtanen, 2010

LÄHTEET

- Eerola, K. & Ruokonen, I. 1995. Musiikkimatka saman taivaan alla. Pieksämäki: Lasten keskus.
- Eerola-Pennanen, P. 2016. Monikulttuurisuuskasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Global Finland. 2009. Kehityskysymykset ja globaalikasvatus. Aineistot lapsille. Ulkoasiainministeriö.
<http://global.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15835&contentlan=1&culture=fi-FI>. 17.10.2016.
- Itkonen, J. 2011. Leikkihaitari. Valitut lastenrunot 1986–2010. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Koskenlahti, H. 2013. Reilusti ryhmässä - Harjoittelemalla sosiaalisten taitojen taitureiksi. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/7ae836ae35c70ad13ed0afc84f34b0e5/1477317729/application/pdf/24230585/muumi-vihko%20pk.pdf>. 17.10.2016.
- Kotka, R. 2007. Kaiken maailman juhlat. Juhlia, leikkejä ja askartelua lapsille. Kärkölä: Kustannus Oy Pieni Karhu.
- Kukkamaa, P. & Lindström, H. 2013. Lapsen oikeudet toiminnallisesti varhaiskasvatuksessa. Lahti: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
<https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/Lapsen+oikeudet+toiminnallisesti+varhaiskasvatuksessa.pdf>. 17.10.2016.
- Lehtonen-Inkinen, P. & Myllärniemi, P. 2004. Ihanko totta! Kirja ja äänite lasten ja varhaisnuorten ohjaajille. Saarijärvi: Saarijärvi Offset Oy.
- Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/perusteet. 26.10.2016.
- Paavola, H. & Talib, M-T. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Juva: PS-Kustannus.
- Sosiaali ja terveysministeriö 2007. Maahanmuuttotyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:62.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114451/Selv200762.pdf?sequence=1>. 10.10.2016.
- Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. 2000. Kulttuurienvälinen kasvatus. Ideoita, harjoituksia, leikkejä ja roolipelejä. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Suomen partiolaiset. 2012. Leikkejä ja pelejä.
http://ohjelma.partio.fi/index.php?title=Leikkej%C3%A4_ja_pelej%C3%A4. 31.10.2016.
- Suomen YK-liitto. 2013. Liikunta: Kulttuurit lähentyvät arjessa.
http://www.ykliitto.fi/kouluttaa/kulttuurit_lahentyvat_arjessa_liikunta. 26.10.2016.
- Timonen, P. 2013. Maailman lapset - Kaiken maailman lapsia? Varhaiskasvatuksen työntekijöiden asennoituminen päivähoidon monikulttuurisuuteen. Pro gradu -tutkielma. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20131090/urn_nbn_fi_uef-20131090.pdf. 28.10.2016.

Liite 8
Palautelomake

PALAUTETTA MATERIAALIVIHKOSTA

1. Millainen ulkoasu on?

2. Mitä uutta opit monikulttuurisuuskasvatuksesta ja monikulttuurisuusosaamisesta?

3. Millä tavalla materiaalivihko tukee monikulttuurisuuskasvatuksen toteutumista arjessa?

4. Onko materiaalivihkon sisältöä helppo ymmärtää ja hyödyntää lasten kanssa? Perustele vastauksesi.

5. Mitä hyvää materiaalivihkossa oli? Mitä jäit kaipaamaan?

Kiitos palautteestasi!